

NOZIEDZĪBA, DROŠĪBA UN CIETUŠO TIESĪBAS

KOPSAVILKUMS

PAMATTIESĪBU APSEKOJUMS

3

Vardarbības pieredze

9

Aizskarošas izturēšanās pieredze

12

Pieredze saistībā ar konkrētiem noziedzīgiem nodarījumiem pret ipašumu un ar krāpšanu

15

Pieredzes saistībā ar noziedzīgiem nodarījumiem paziņošana policijai un citām iestādēm

18

Noziedzīga nodarījuma liecinieks un tā rīcība

20

Bažu par noziedzīgu nodarījumu un tā riska novēršana

© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, 2021

Atļauts reproducēt, norādot avotu.

Lai varētu izmantot vai reproducēt fotoattēlus vai citus materiālus, uz ko Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūrai nav autortiesību, atļauja jāprasa tieši autortiesību īpašniekam.

Ne Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, ne personas, kas rīkojas aģentūras vārdā, neatbild par to, kā tiek izmantota šajā publikācijā iekļautā informācija.

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2021

Print	ISBN 978-92-9461-180-2	doi:10.2811/686067	TK-06-20-041-LV-C
PDF	ISBN 978-92-9461-155-0	doi:10.2811/247711	TK-06-20-041-LV-N

Fotoattēli:

Uz vāka: © *AlexLinch/iStock*

5. lpp.: © *jayzynism/Adobe Stock*

8. lpp.: © *JackF/Adobe Stock*

11. lpp.: © *Daisy-Daisy/iStock*

14. lpp.: © *terovesalainen/Adobe Stock*

17. lpp.: © *kumikomini/iStock*

21. lpp.: © *krsmanovic/Adobe Stock*

Noziegums, it sevišķi vardarbīgs noziegums, pārkāpj cietušā pamata cilvēktiesības un pamattiesības. Tās var ietvert tiesības uz dzīvību un cilvēka cieņu vardarbīga nozieguma kontekstā, kā arī tiesu iestāžu pieejamību, paziņojot noziegumu, un nediskriminējošu attieksmi pret cietušo personu. Tāpat ir skartas citas tiesības, tostarp tās, kas saistītas ar īpašumu un ar patērētāju aizsardzību.

Šajā kopsavilkumā ir izklāstītas galvenās atziņas no *FRA* otrā galvenā ziņojuma, kura pamatā ir Pamattiesību apsekojums. Ziņojumā uzmanība ir koncentrēta uz konkrētu noziegumu veidu upuru pieredzi. It sevišķi tas pievēršas:

- vardarbībai;
- aizskarošas izturēšanās gadījumiem gan tiešsaistē, gan bezsaistē;
- un noziedzīgiem nodarījumiem pret īpašumu – zādzībai ar iekļūšanu, citas personas tiešsaistes bankas konta vai maksājumu karšu ļaunprātīgai izmantošanai un patērētāju krāpšanai.

Tāpat ziņojumā ir aplūkots, cik bieži cietušie par šiem noziegumiem ziņo policijai, un sniegta sīkāka informācija par aizskarošu izturēšanos un vardarbību, piemēram, par vainīgajiem un to, kur starpgadījums noticis. Šo noziegumu izlase atspoguļo noziedzīgus nodarījumus pret personām un īpašumu un gan "tradicionālus" noziegumus, piemēram, zādzību ar iekļūšanu, gan noziegumus, kurus var izdarīt gan tiešsaistē, gan bezsaistē.

Turklāt analizē ir aplūkots, kā iesaistītās personas izturas pret nozieguma pieredzi un vai tās ir mainījušas savu uzvedību, reaģējot uz iespējamu vardarbības vai aizskarošas izturēšanās risku, lai izvairītos no situācijām, kurās šādi starpgadījumi varētu notikt.

Tāpat ziņojumā ir aplūkots, kāda būtu cilvēku gatavība iejaukties, ziņot policijai un pēc pieprasījuma sniegt liecības tiesā trīs hipotētiskos scenārijos, proti, fiziskas vardarbības starp dzīvesbiedriem, fiziskas vardarbības pret bērnu un nozieguma pret vidi gadījumā.

Izklāstītie rezultāti ir pirmie ES mēroga noziegumu apsekojuma dati par plašākas sabiedrības pieredzi saistībā ar viktimizāciju, kurus var izmantot kā informācijas bāzi ES un valstu politikā un tiesību aktos par noziegumos cietušajiem.

Pamattiesību apsekojums – galvenie fakti

Pamattiesību apsekojuma ietvaros tika apkopoti dati no 29 valstīm: 27 ES dalībvalstīm, Apvienotās Karalistes (kas tobrīd bija ES dalībvalsts) un Ziemeļmaķedonijas (vienīgā ārpusvienības valsts ar novērotāja statusu *FRA* apsekojuma sagatavošanas laikā). Katrā valstī apsekojumā piedalījās reprezentatīva respondentu izlase – no aptuveni 1000 cilvēkiem vairumā valstu līdz

aptuveni 3000 cilvēkiem Francijā un Vācijā. Apsekojuma intervijās, kas norisinājās no 2019. gada janvāra līdz oktobrim, ieguva kopējo izlasi ar 34 948 respondentiem.

Rezultāti ir reprezentatīvi gan ES līmenī, gan katrā valstī attiecībā uz personām, kas ir vismaz 16 gadus vecas un kam pastāvīgā dzīvesvieta ir valstī, kurā tās piedalījās apsekojumā.

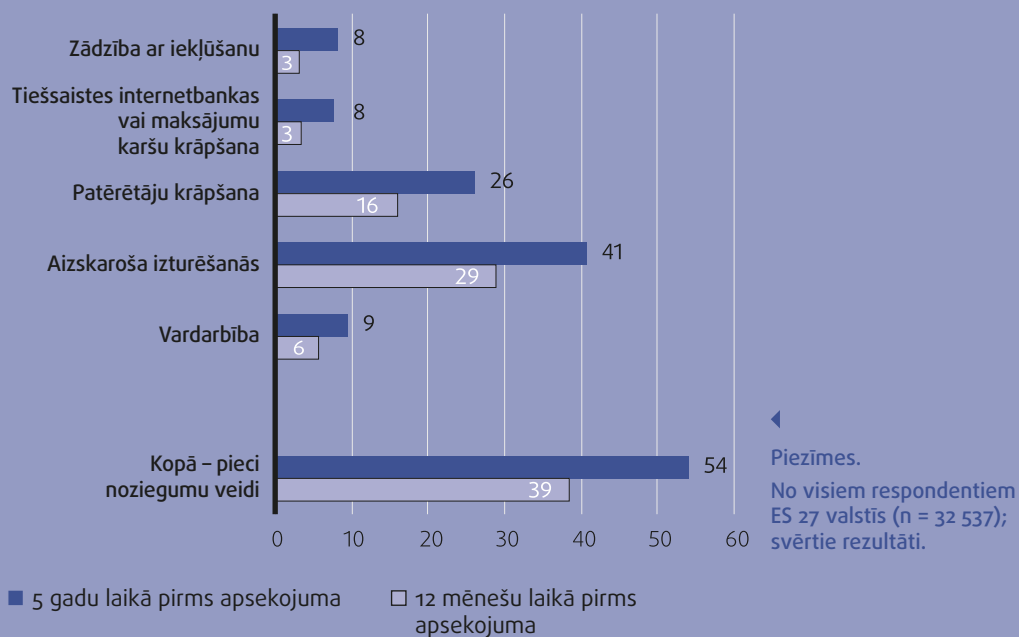
Viktimizācijas kopējais rādītājs apsekojumā

Pamattiesību apsekojumā tika jautāts par cilvēku pieredzi saistībā ar pieciem noziegumu veidiem, proti, zādzību ar iekļūšanu, tiešsaistes internetbankas vai maksājumu karšu krāpšanu, patērētāju krāpšanu, aizskarošu izturēšanos un vardarbību. Ziņojumā ir izskatīti rezultāti katram no pieciem veidiem.

Kopumā 54 % cilvēku ES 27 ir pieredzējuši vienu vai vairākus no šiem noziegumiem pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma un 39 % cilvēku ir ar tiem saskārušies pēdējo 12 mēnešu laikā pirms apsekojuma. Šajos rādītājos stipri atšķiras piecu noziegumu veidu dominances.

No pieciem minētajiem veidiem cilvēki ir visbiežāk saskārušies ar aizskarošu izturēšanos (41 % pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma), kam seko patērētāju krāpšana (26 %). Pieredze saistībā ar zādzību ar iekļūšanu, tiešsaistes internetbankas vai maksājumu karšu krāpšanu ir retāk sastopama, proti, ar tām ir saskāries mazāk nekā katrs desmitais cilvēks piecu gadu laikā pirms apsekojuma. Noziegumu pieredzes vispārējie dominances rādītāji gan pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma, gan pēdējo 12 mēnešu laikā pirms apsekojuma ir cieši saistīti ar saskaršanos ar aizskarošu izturēšanos un patērētāju krāpšanu, jo tie ir visizplatītākie no pieciem noziegumu veidiem, kas iekļauti apsekojumā.

1. ATTĒLS. PIEREDZE SAISTĪBĀ AR PIECIEM NOZIEGUMU VEIDIEM, KAS IEKĻAUTI APSEKOJUMĀ, PĒDĒJO PIECU GADU UN 12 MĒNEŠU LAIKĀ PIRMS APSEKOJUMA (ES 27, %)

Avots. Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras 2019. gada Pamattiesību apsekojums; dati apkopoti sadarbībā ar Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS, NL), Centre des technologies de l'information de l'État (CTIE, LU) un Statistics Austria (AT).

Papildus iepriekš uzskaitītajiem pieciem noziegumu veidiem Pamattiesību aģentūra jautāja respondentiem, vai kāda valsts amatpersona vai valsts ierēdnis ir tiem prasījis vai no tiem sagaidījis kādu labumu (piemēram, dāvanu vai ziedojumu) apmaiņā pret konkrētu pakalpojumu. Kopā 4 % cilvēku ES 27 ir ar to saskārušies pēdējo piecu gadu laikā. Tomēr šī pieredze stipri atšķiras starp dažādām ES dalībvalstīm. Rezultāti ir detalizētāk analizēti **FRA pirmajā ziņojumā par Pamattiesību apsekojumu**.

VARDARBĪBAS PIEREDZE

Vairāk nekā 22 miljoni cilvēku ES saskārās ar fizisku vardarbību pēdējā gada laikā pirms apsekojuma.

- ★ Gandrīz katrs desmitais cilvēks (9 %) ES 27 ir pieredzējis fizisku vardarbību pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma, un 6 % cilvēku ir ar to saskārušies pēdējo 12 mēnešu laikā pirms apsekojuma. Tas atbilst vairāk nekā 22 miljoniem cilvēku, kuri ES 27 valstīs gadā saskaras ar fizisku vardarbību (šīs aplēses pamatā ir apsekojuma rezultāti attiecībā pret ES iedzīvotāju skaitu).
- ★ Šie rezultāti ietver saskaršanos ar vienu vai vairākiem no četriem fiziskas vardarbības vispārējiem veidiem, par kuriem jautāja apsekojuma ietvaros: persona jūs ieplaukā, ar kaut ko jums met, jūs pagrūž vai rauj jūs aiz matiem; vienreiz jums iesit ar dūri vai kaut ko, kas varētu jums nodarīt pāri; iesper jums vai jūs uz kaut kurieni velk, vai jūs piekauj; vai mēģina panākt jūsu nosmakšanu vai jūs nožņaugt.
- ★ ES valstīs pieredzes atšķiras, svārstoties no 3 % līdz 18 % saistībā ar fiziskas vardarbības pieredzēšanu pēdējos piecos gados pirms apsekojuma. Šādas dalībvalstu atšķirības ir jāaplūko kopā ar oficiālajiem statistikas datiem par policijas reģistrētajiem noziegumiem katrā valstī (kas ir plašāki par šā ziņojuma tvērumu) un kopā ar datiem par noziegumu ziņošanas tendencēm, kuras ir aplūkotas šā ziņojuma īpašā nodaļā.
- ★ Gados jauni cilvēki (16–29 gadu veci) ir pakļauti visaugstākajam fiziskas vardarbības riskam, salīdzinot ar cilvēkiem no citām vecuma grupām un arī ar citām sociāldemogrāfiskajām īpašībām, kuras izskata apsekojums. Gandrīz katrs ceturtais cilvēks (23 %) vecumā no 16 līdz 29 gadiem ir saskāries ar fizisku vardarbību pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma. Citās vecuma kategorijās viens no katriem 10 cilvēkiem vai mazāk ir saskāries ar fizisku vardarbību minētajā periodā.

FRA 1. ATZINUMS

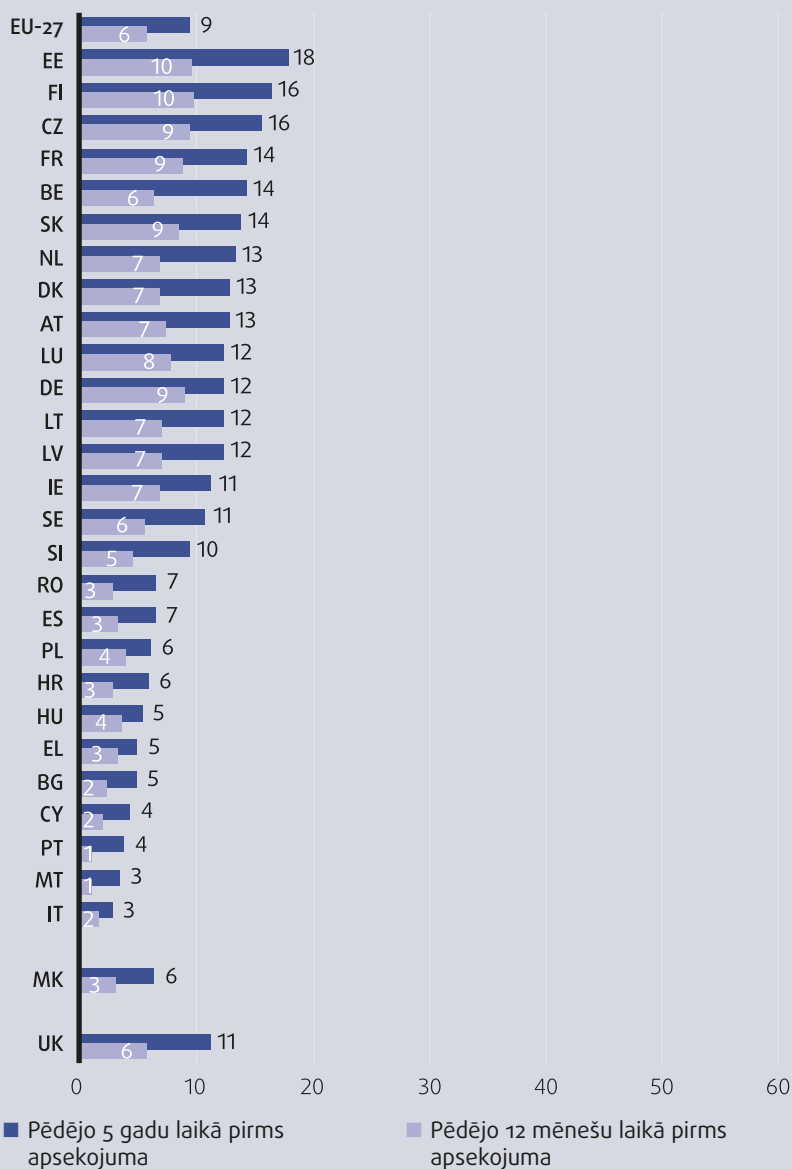
Kā liecina apsekojuma dati, fiziska vardarbība ir satraucoša realitāte visā ES. Saskaņā ar Cietušo tiesību direktīvu dalībvalstīm būtu jāpastiprina centieni, lai nodrošinātu tiesu iestāžu pieejamību visiem noziegumos cietušajiem, tostarp visne-aizsargātākajām personām, sniedzot cietušajiem atbilstīgu informāciju, atbalstu un aizsardzību un darot iespējamu viņu dalību kriminālprocesā.

Fiziskas vardarbības pieredzes rādītāji gados jaunu cilvēku vidū ir daudz augstāki nekā citās vecuma grupās. Tādēļ ES dalībvalstīm ir pamats rīkoties, lai nodrošinātu, ka gados jauni cilvēki tiek informēti par savām tiesībām un to, kur vērsties, saskaroties ar fiziskas vardarbību. Šajā vecuma grupā dažreiz saskarsme ar vardarbību var notikt skolā vai terciāras izglītības vidēs, iesaistoties cietušā vienaudžiem. Tādēļ šajā kontekstā ir svarīgi pieņemt mērķtiecīgus pasākumus.

ES dalībvalstīm būtu jāizstrādā mērķtiecīgi pasākumi, lai novērstu fizisku vardarbību pret personām ar invaliditāti, etniskām minoritātēm un lesbietēm, gejiem, biseksuāļiem, transpersonām un interseksuāļiem, kas ar fizisku vardarbību un aizskarošu izturēšanos saskaras biežāk nekā citas grupas. Papildus fiziskai vardarbībai kā tādai šīs grupas ir pakļautas naida motivētu starpgadījumu riskam, kā ir uzsvēruši *FRA* mērķtiecīgie apsekojumi ar konkrētām grupām. Tas var negatīvi ietekmēt šo grupu drošības sajūtu.

- ★ Citas grupas, kas ar fizisku vardarbību saskaras biežāk nekā vidēji visi iedzīvotāji kopumā, ir cilvēki, kuri sevi uzskata par daļu no etniskas minoritātes (22 % pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma); cilvēki, kas sevi atzīst par lesbieti, geju, biseksuāli vai "citu" (19 %); un personas, kurām veselības problēmas vai invaliditātes dēļ ir ierobežota spēja veikt parastas darbības (17 %).

2. ATTĒLS. SASKARŠANĀS AR FIZISKU VARDARBĪBU PĒDĒJO PIECU GADU UN 12 MĒNEŠU LAIKĀ PIRMS APSEKOJUMA, DALĪJUMĀ PA VALSTĪM (%)

Piezīmes.

No visiem respondentiem ES 27, Ziemeļmaķedonijā un Apvienotajā Karalistē (n = 34 948); svērtie rezultāti.

Avots. Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras 2019. gada Pamattiesību apsekojums; dati apkopoti sadarbībā ar CBS (NL), CTIE (LU) un Statistics Austria (AT).

Vardarbība nepārprotami pārkāpj cietušā tiesības, it sevišķi cilvēka cieņu un tiesības uz personas neaizskaramību (Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 2. un 3. pants ("Harta")). Saskaņā ar Cietušo tiesību direktīvu vardarbīgā noziegumā cietušais būtu jāatzīst par personu, pret kuru vainīgais ir izdarījis pārkāpumu, viņš būtu jāaizsargā pret atkārtotu viktimizāciju, viņam būtu jānodrošina tiesu iestāžu pieejamība un jādara iespējama viņa dalību kriminālprocesā. Apsekojums parāda, ka ES ik gadu ar fizisku vardarbību saskaras liels skaits cilvēku. *FRA* apsekojums par vardarbību pret sievietēm, kā arī citi *FRA* apsekojumi, kas vērsti uz vardarbības pieredzēšanu tādu grupu vidū kā imigranti, etniskās minoritātes un LGBTI, atbalsta minēto konstatējumu.

Kā atzīts ES pirmajā stratēģijā par cietušo tiesībām (2020.–2025. gadam), kriminālprocess un nozieguma seku risināšana sevišķi sarežģīta ir visneaizsargātākajām personām, piemēram, ar dzimumu saistītas vardarbības upuriem, cietušiem bērniem, cietušajiem ar invaliditāti vai cietušajiem naida noziegumā. Šajā saistībā Cietušo tiesību direktīva prasa ieviest atbilstīgas struktūras, lai sniegtu vispārējus un specializētus atbalsta pakalpojumus, kā arī aizsardzību saskaņā ar cietušā konkrētajām vajadzībām. Lai identificētu cietušos ar īpašām aizsardzības vajadzībām, direktīva prasa dalībvalstīm sevišķu uzmanību pievērst gadījumiem, kuros vardarbība notikusi ļoti tuvas

attiecībās, un ar dzimumu saistītas vardarbības, seksuālas vardarbības, naida noziegumu un citu ar personas īpašībām saistītu noziegumu gadījumiem, kā arī cietušajiem ar invaliditāti.

Tādējādi saskaņā ar Cietušo tiesību direktīvas 8. un 9. pantu cietušajiem ar īpašām vajadzībām ir jābūt pieejamām specializētām atbalsta organizācijām ar pietiekamu personālu un finansējumu. Turklāt 18. pantā ir noteikti īpaši pasākumi, ar ko cietušos aizsargā pret sekundāru viktimizāciju (policijas un krimināltiesību sistēmas attieksmes pret viņiem dēļ) un atkārtotu viktimizāciju (kad viņi atkal kļūst par cietušajiem), iebiedēšanu un atriebību (no vainīgā(-ās) puses).

Arī citos konkrētos ES sekundārajos tiesību aktos, piemēram, pamatlēmumā par rasismu un ksenofobiju, ir uzsvērtas konkrētu neaizsargātu cietušo grupu tiesības. Saistībā ar cietušiem bērniem Cietušo tiesību

direktīva prasa dalībvalstīm nodrošināt, lai galvenais apsvērums būtu bērna labākās intereses, ko izvērtē katrā gadījumā atsevišķi. Prevalē bērnam piemērota pieeja, kurā pienācīgi tiek ņemti vērā bērna vecums, brieduma pakāpe, uzskati, vajadzības un bažas (1. panta 2. punkts).

Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 16. panta 4. punktā dalībvalstis tiek aicinātas veikt "visus atbilstošos pasākumus, lai veicinātu to personu ar invaliditāti fizisko, kognitīvo un psiholoģisko atveseļošanos, rehabilitāciju un sociālo reintegrāciju, kuras kļūst par jebkāda veida ekspluatācijas, vardarbības vai ļaunprātīgas izmantošanas upuriem, tostarp sniedzot tām aizsardzības pakalpojumus".

Runājot par politikas instrumentiem, ES rasisma apkarošanas rīcības plānā 2020.–2025. gadam ir noteiktas konkrētas darbības, lai novērstu rasistiskus naida noziegumus un naida runu, savukārt ES stratēģiskajā satvarā romu jautājumos 2020.–2030. gadam ir uzsvērtas saskaršanās ar naida noziegumiem un naida runu romu vidū. ES LGBTIK līdztiesības stratēģijā 2020.–2025. gadam lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu, interseksuāļu un kvīru drošības garantēšana ir viena no četrām galvenajām darbības jomām.

VARDARBĪBAS KONTEKSTS – UZMANĪBAS KONCENTRĒŠANA UZ SIEVIEŠU UN VĪRIEŠU PIEREDZI

Sievietes ar fizisku vardarbību nesamērīgā apmērā saskaras ģimenē, savukārt vīrieši bieži pieredz vardarbību sabiedriskās vietās.

FRA 2. ATZINUMS

Papildus pasākumiem, kas vajadzīgi, lai mudinātu šos cietušos ziņot par noziegumiem un dotu viņiem iespējas to darīt (sk. [3. atzinumu](#)), ES dalībvalstīm būtu jāizskata iespēja ieviest konkrētus pasākumus, lai nodrošinātu mērķtiecīgu atbalstu vardarbības ģimenē upuriem. Tas ir vajadzīgs, lai nodrošinātu, ka Cietušo tiesību direktīvas nodrošinātās tiesības ir efektīvas praksē tām personām (starp kurām nesamērīgā skaitā ir sievietes), kuras saskaras ar vardarbību ģimenē no ģimenes locekļu vai radnieku puses un kurām tādēļ ir grūti saņemt atbalstu, lai pārrautu vardarbības loku un piekļūtu tiesu iestādēm. Tas var ietvert apmācību un īpašas pamatnostādnes profesionāļiem, kuri nonāk saskarsmē ar cietušajiem (piemēram, veselības aprūpes speciālistiem vai skolotājiem), par to, kā atpazīt noziegumu, kas norisinās ģimenē, un kā atbilstīgi rīkoties šādā situācijā. Šajā kontekstā Eiropas Komisija arī tiek mudināta izmantot specializētās zināšanas un jaunizveidotās cietušo tiesību platformas potenciālu.

ES un visas tās ES dalībvalstis, kas to vēl nav izdarījušas, tiek mudinātas ratificēt Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvencija). Paralēli ES iestādes un dalībvalstis tiek mudinātas izmantot datus no Pamattiesību apsekojuma un FRA iepriekšējā apsekojuma par vardarbību pret sievietēm, izskatot spēkā esošo tiesību aktu nepilnības, kā arī veidus, lai efektīvāk novērstu ar dzimumu saistītu vardarbību, ieviešot pašreizējos tiesību aktus un politiku saskaņā ar Komisijas rīcības plānu, kas izklāstīts ES stratēģijā par cietušo tiesībām, kā arī dzimumu līdztiesības stratēģijā 2020.–2025. gadam.

- ★ Fiziskas vardarbības gadījumi pret vīriešiem (izņemot tieši seksuālu vardarbību) visbiežāk norisinās sabiedriskās vietās (39 %), piemēram, uz ielas, parkos vai citās sabiedriskās vietās. Fiziskas vardarbības gadījumi pret sievietēm (atkal izņemot tieši seksuālu vardarbību) visbiežāk norisinās viņu pašu mājās (37 %).
- ★ Vīriešu gadījumā šie gadījumi visbiežāk ir saistīti ar vainīgo, kuru viņi nepazīst (42 %). Savukārt fiziskas vardarbības gadījumi pret sievietēm visbiežāk ir saistīti ar ģimenes locekli vai radnieku kā vainīgo.

Šie apsekojuma rezultāti būtu jāinterpretē kopā ar iepriekšējiem konstatējumiem FRA apsekojumā par vardarbību pret sievietēm, kura ietvaros tika detalizēti vērtēta sieviešu vardarbības pieredze, ietverot vardarbību no intīmo attiecību partnera puses un seksuālu vardarbību, kas nesamērīgi skar sievietes.
- ★ Lielākajā daļā fiziskas vardarbības gadījumu vainīgais ir vīrietis vai vīriešu grupa. Tā tas bija 72 % fiziskas vardarbības gadījumu pret vīriešiem un 60 % fiziskas vardarbības gadījumu pret sievietēm.

Uz jautājumu, vai fiziskas vardarbības gadījums ietvēra seksuālas dabas starpgadījumu, ar jā atbildēja vairāk sieviešu (13 %) nekā vīriešu (10 %). Šajā saistībā ir svarīgi atzīmēt, ka saskaņā ar datiem fiziskas vardarbības upuri ar psiholoģiskām sekām un kaitējumu biežāk saskaras gadījumā, ja šie starpgadījumi ietver seksuāla rakstura aktus. Kopumā 51 % vīriešu norāda, ka pēdējais fiziskas vardarbības gadījums (bez seksuāla rakstura) neradīja nekādas psiholoģiskas sekas, salīdzinot ar 30 % sieviešu gadījumā. Savukārt 34 % sieviešu saka, ka fiziskas vardarbības ar seksuālu raksturu rezultātā ir saskārušās ar četriem vai vairākiem psiholoģisku seku veidiem, salīdzinot ar 9 % vīriešu gadījumā.

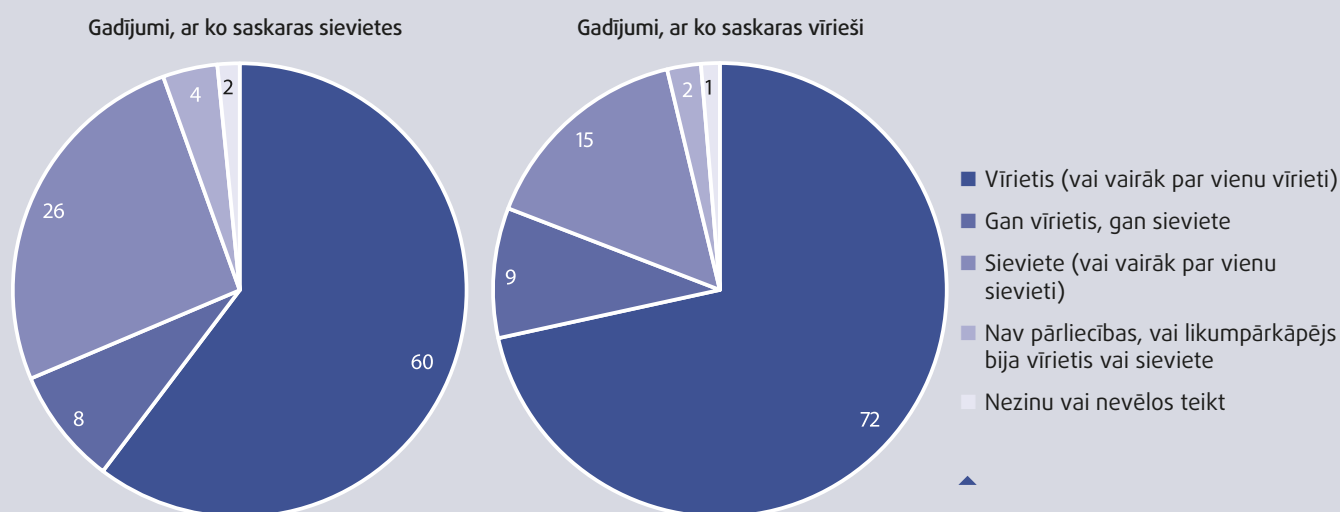
Apsekojuma rezultāti liecina par būtiskām atšķirībām starp sieviešu un vīriešu vardarbības pieredzi. Šīs atšķirības būtiski skar to, kā šie gadījumi ietekmē cietušos, un cietušo piekļuvi tiesu iestādēm. Ja vardarbība norisinās sabiedriskā vietā, ir lielāka iespēja, ka tuvumā būs citi cilvēki, kas var iejaukties vai kļūt par lieciniekiem, savukārt vardarbības ģimenē gadījumā tas visbiežāk tā nebūs. Tas nozīmē, ka vidēji sievietes un vīrieši nonāk atšķirīgās situācijās, ja ir kļuvuši par vardarbības upuriem un vērsas pēc palīdzības, ziņo par starpgadījumiem policijai vai virza lietas izskatīšanu tiesā.

Šajā kontekstā ES stratēģijā par cietušo tiesībām 2020.–2025. gadam īpaša uzmanība ir pievērsta darbībām, kas ir vajadzīgas, lai nodrošinātu ar dzimumu saistītas vardarbības upuru īpašās vajadzības. Tajā ir izklāstītas darbības, kuru mērķis ir stiprināt šīs cietušo grupas tiesības, tostarp stiprinot fizisko aizsardzību; izveidojot ES tīklu ar dzimumu saistītas vardarbības novēršanai; un nodrošinot ES finansējumu. Cietušo tiesību platformā ir apvienotas visas ES līmeņa struktūras, kas saistītas ar cietušo tiesībām. Ar šīs platformas palīdzību Komisija vēlas sekmēt nepārtrauktu paraugprakses un pieredzes apmaiņu starp ES stratēģiju par cietušo tiesībām un, piemēram, Eiropas dzimumu līdztiesības stratēģiju 2020.–2025. gadam.

Atzīstot vīriešu nesamērīgi lielo lomu vardarbības pastrādāšanā, kā arī saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 84. pantu par noziedzīgu nodarījumu novēršanu ES būtu jāveicina un jāatbalsta dalībvalstu rīcība noziedzumu novēršanas jomā. Šādas rīcības mērķim vajadzētu būt pasākumu ieviešanai ar mērķi izglītēt zēnus un meitenes tā, lai viņi spētu risināt konfliktus bez vardarbības vai ļaunprātīgas rīcības un lai viņi pret meitenēm un sievietēm, kā arī citiem zēniem un vīriešiem izturētos ar cieņu, balstoties uz attiecīgajām cilvēktiesību vērtībām, tostarp cilvēka cieņu, līdztiesību un nediskrimināciju.

Dalībvalstis tiek mudinātas izstrādāt kriminālsodus, kas spēj potenciāli rehabilitēt vīriešus likumpārkāpējus un palīdzēt viņiem kļūt par atbildīgām un cieņpilnām personām. Tas ietvertu vardarbības novēršanas apmācību, kurā pienācīga uzmanība tiktu vērsta uz dzimumu lomām un stereotipiem saistībā ar vīriešu agresiju. Dalībvalstis, kas to vēl nav izdarījušas, tiek mudinātas ieviest dzimumsensitīvu vardarbības novēršanas apmācību kā kriminālsodu saskaņā ar Cietušo tiesību direktīvas 18. pantu, lai samazinātu atkārtotas viktimizācijas rādītājus.

3. ATTĒLS. VARDARBĪBAS ĪSTENOTĀJU DZIMUMS, GADĪJUMI DALĪJUMĀ PĒC CIETUŠO DZIMUMA (ES 27, %)

Avots. Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras 2019. gada Pamattiesību apsekojums; dati apkopoti sadarbībā ar CBS (NL), CTIE (LU) un Statistics Austria (AT).

Piezīmes.
No respondentiem ES 27 valstīs, kuri apsekojumā aprakstīja pēdējo piedzīvoto vardarbības gadījumu (n = 3230; sievietes, n = 1573, vīrieši, n = 1,657); svērtie rezultāti.

Saskaņā ar Cietušo tiesību direktīvas 8. un 9. pantu sievietēm, kuras saskaras ar vardarbību ģimenē no ģimenes locekļu vai radnieku puses un kurām tādēļ ir grūti saņemt atbalstu, lai pārrautu vardarbības loku un piekļūtu tiesu iestādēm, ir jābūt pieejamām specializētām atbalsta organizācijām ar pietiekamu personālu un finansējumu. Turklāt 18. pantā ir noteikti īpaši pasākumi, ar ko šos cietušos aizsargā pret sekundāru viktimizāciju, atkārtotu viktimizāciju, iebiedēšanu un atriebību.

Tā kā apsekojuma rezultāti uzsver vardarbības saistību ar dzimumu un sievietes un vīrieši to pieredz dažādi, konstatējumus var interpretēt kopā ar konkrētiem cilvēktiesību dokumentiem, kuros uzsvērta nepieciešamība pēc dzimumsensitīvas izglītības. Piemēram, saskaņā ar Konvencijas par jebkuras sievietes diskriminācijas izskaušanu 10. pantu dalībvalstīm ir jānodrošina jebkuras vīriešu un sievietes lomas stereotipa koncepcijas likvidēšana izglītības jomā, un Stambulas konvencijas 14. pants uzsver tādas izglītības nozīmi, kura veicina sievietes un vīriešu līdztiesību, tādas dzimumu lomas, kas nav padarītas par stereotipiem, savstarpēju cieņu un nevardarbīgu konfliktu atrisināšanu savstarpējās attiecībās.

Faktiski Eiropas Padomes Stambulas konvencija šobrīd izceļas kā vispusīgākais starptautiskais instruments par vardarbības pret sievietēm novēršanu. Tajā ir noteikti pasākumi, kam ir kritiska nozīme dzīvesbiedra īstenotas vardarbības apkarošanai, piemēram, mērķtiecīga krimināllikuma aizsardzība pret dzīvesbiedra īstenotu vardarbību, efektīva aizsardzības rīkojumu sistēma un specializētas atbalsta organizācijas, kas ir pieejamas visām sievietēm, kuras cietušas no vardarbīgiem dzīvesbiedriem vai bijušajiem dzīvesbiedriem. Šā ziņojuma sagatavošanas laikā 21 ES dalībvalsts ir ratificējušas Stambulas konvenciju un sešas ir to parakstījušas, bet nav ratificējušas¹. ES arī ir parakstījusi šo konvenciju, bet nav to vēl ratificējuši.

Saskaņā ar ES stratēģiju par cietušo tiesībām dalībvalstīm būtu jāizstrādā valsts stratēģijas par cietušo tiesībām, kas nodrošina koordinētu un horizontālu pieeju cietušo tiesībām, tostarp integrējot cietušo tiesības politikas virzienos, piemēram, izglītībā.

¹ Uz 2021. gada janvāri šādas ES dalībvalstis ir ratificējušas Stambulas konvenciju: Austrija, Beļģija, Dānija, Francija, Grieķija, Horvātija, Igaunija, Īrija, Itālija, Kipra, Luksemburga, Malta, Nīderlande, Polija, Portugāle, Rumānija, Slovēnija, Somija, Spānija, Vācija un Zviedrija. Turklāt no Pamattiesību apsekojumā ietvertajām valstīm arī Ziemeļmaķedonija ir ratificējuši šo konvenciju. Šādas ES dalībvalstis ir parakstījušas šo konvenciju, bet nav to vēl ratificējušas: Bulgārija, Čehija, Latvija, Lietuva, Slovākija un Ungārija. Apvienotā Karaliste arī ir parakstījusi šo konvenciju, bet nav to vēl ratificējuši.

AIZSKAROŠAS IZTURĒŠANĀS PIEREDZE

Gandrīz 110 miljoni cilvēku ES saskārās ar dažādiem aizskarošas izturēšanās veidiem pēdējā gada laikā pirms apsekojuma.

- ★ ES 27 valstīs pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma divi no katriem pieciem cilvēkiem (41 %) ir pieredzējuši aizskarošu izturēšanos, proti, sākot no aizskarošiem un draudīgiem komentāriem klātienē līdz pat draudīgiem žestiem un ziņām tiešsaistē, arī sociālajos plašsaziņas līdzekļos. Pēdējo 12 mēnešu laikā pirms apsekojuma 29 % ir pieredzējuši aizskarošu izturēšanos. Tas atbilst gandrīz 110 miljoniem cilvēku, kuri ES 27 valstīs gadā pieredz aizskarošu izturēšanos (šīs aplēses pamatā ir apsekojuma rezultāti attiecībā pret ES iedzīvotāju skaitu).
- ★ Aizskarošas izturēšanās pieredze svārstās no 46 % līdz 9 % atkarībā no valsts (pēdējo 12 mēnešu laikā pirms apsekojuma).
- ★ Visbiežāk sastopamais aizskarošas izturēšanās veids, ar ko saskaras cilvēki ES, ietver aizskarošus un draudīgus komentārus klātienē, ko pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma ir pieredzējuši 32 % cilvēku.
- ★ Kopā 14 % no cilvēkiem ES saskārās ar kiberuzmākšanos pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma. Tas varētu ietvert aizskarošu vai draudīgu e-pastu vai izziņu saņemšanu vai aizskarošu vai draudīgu komentāru atklāšanu par sevi tiešsaistē.
- ★ Trīs no katriem pieciem cilvēkiem (61 %) 16–29 gadu vecuma grupā saskārās ar aizskarošu izturēšanos pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma. Kopā tajā pašā vecuma grupā un periodā 27 % saskārās ar kiberuzmākšanos. Tie ir visaugstākie rādītāji visās vecuma grupās, un, pieaugot vecumam, aizskarošas izturēšanās rādītāji samazinās.
- ★ Lai gan aizskarošas izturēšanās dominance sievietēm un vīriešu vidū ir līdzīga, 18 % no sievietēm pēdējo aizskarošas izturēšanās starpgadījumu aprakstīja kā starpgadījumu ar seksuālu raksturu, salīdzinot ar 6 % vīriešu.
- ★ Lai gan aizskarošas izturēšanās vidējais rādītājs ir 41 % (piecu gadu periodā), sadalot datus pa konkrētām sociāldemogrāfiskajām grupām (tajā pašā periodā), atklājas augstāki rādītāji: 57 % tādu cilvēku gadījumā, kas sevi identificē kā lesbieti, geju, biseksuāli vai "citu"; 54 % tādu cilvēku gadījumā, kuriem nav savas dzīvesvietas valsts pilsonības; 51 % tādu cilvēku gadījumā, kas dzimuši citā ES dalībvalstī; 49 % tādu cilvēku gadījumā, kuri dzimuši ārpus ES; un 50 % tādu cilvēku gadījumā, kam ir invaliditāte (kam veselības problēmas vai invaliditātes dēļ ir grūti veikt parastas darbības).

FRA 3. ATZINUMS

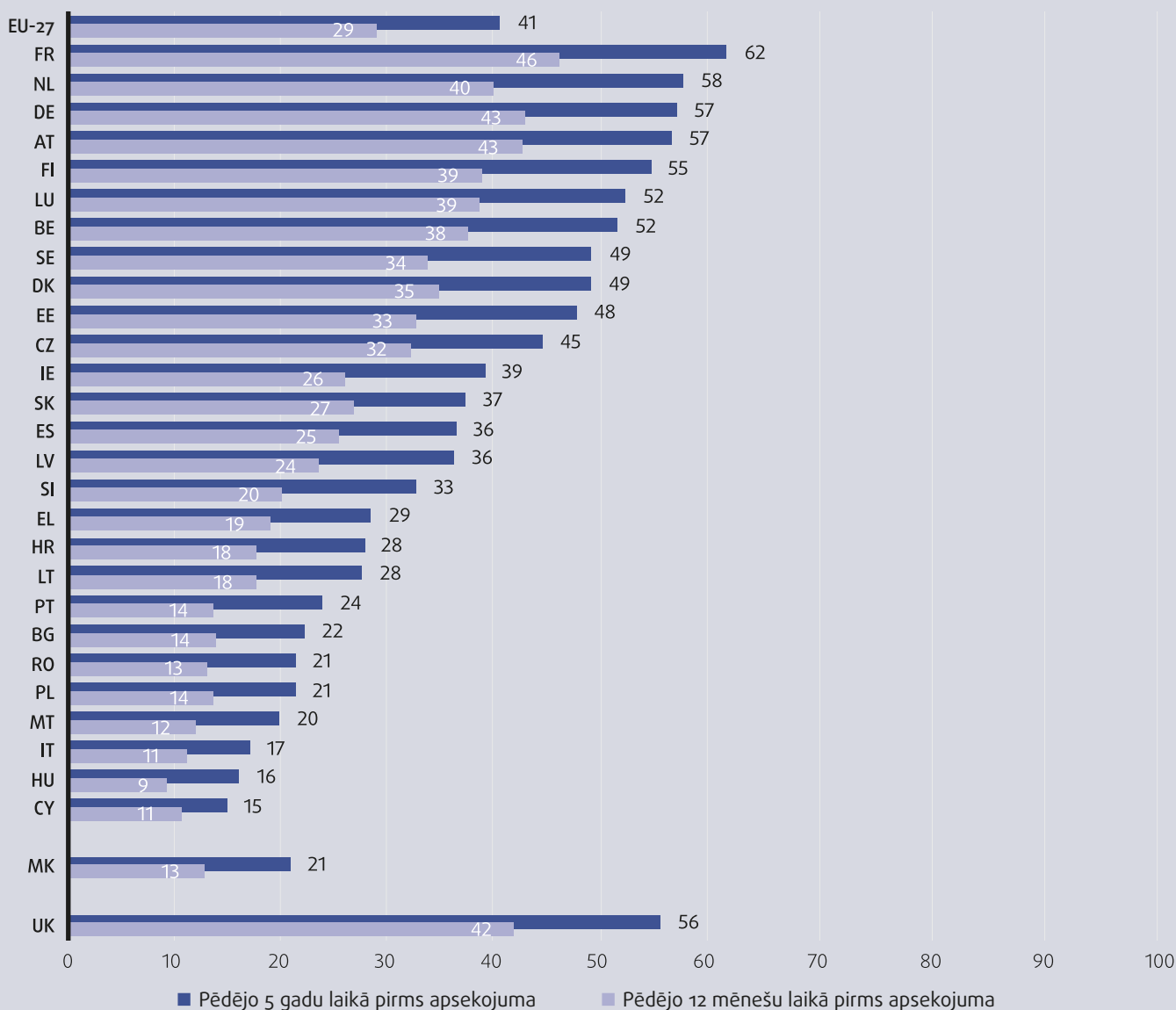
Ņemot vērā aizskarošas izturēšanās plašo sastopamību, ES būtu jāapsver iespēja pārskatīt spēkā esošos tiesību aktus un politikas reakcijas uz aizskarošu izturēšanos, tostarp seksuālu uzņēmīšanos, un visām iespējamām vidēm, kurās tiek īstenota aizskaroša izturēšanās (tostarp internetā), aptverot aizskarošu izturēšanos ne tikai darbavietā un izglītības nozarē.

Ņemot vērā aizskarošas izturēšanās, it sevišķi kiberuzmākšanās, nesamērīgo ietekmi uz gados jauniem cilvēkiem, ES dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka cietušie var piekļūt vienkāršām un efektīvām metodēm, lai ziņotu par starpgadījumiem un panāktu to izmeklēšanu. ES šajā saistībā var atbalstīt dalībvalstis, piemēram, ar gaidāmo digitālo pakalpojumu tiesību aktu palīdzot nodrošināt, ka ir paredzēti saskaņoti noteikumi par rīcību saistībā ar nelikumīgu saturu tiešsaistē, tostarp musināšanu uz vardarbību, naidu un diskrimināciju.

Ņemot vērā šajā saistībā saņemtos pierādījumus un vairākus citus FRA ziņojumus par naida motīvā aizskarošas izturēšanās ietekmi uz dažādām sabiedrības grupām, ES dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka tās pilnībā piemēro aizsardzību, kas noteikta ES Cietušo tiesību direktīvā, kura paredz vienlīdzīgu attieksmi pret visiem naida noziegumos cietušajiem neatkarīgi no vainīgo piesauktās vainojamības. Tas atbilstu nediskriminācijas principam, ar ko saskaņā krimināltiesību pasākumiem būtu vienlīdzīgi jāietver visi diskriminācijas iemesli, kurus ietver Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 21. pants. Tāpat tas būtu saskaņā ar Komisijas plāniem ierosināt Eiropas noziegumu saraksta paplašināšanu, lai ietvertu visus naida noziegumu un naida runas veidus.

- ★ Aizskarošu izturēšanos, kas neietver seksuāla rakstura darbības, bieži īsteno kāds, kuru cietušais nepazīst (ar 52 % gadījumu saskaras sievietes un 59 % – vīrieši). Tomēr sievietes biežāk nekā vīrieši pieredz aizskarošu izturēšanos, kas ietver seksuāla rakstura darbības un ko īsteno cietušajam nepazīstami vainīgie: 72 % no seksuāla rakstura aizskarošas izturēšanās gadījumiem pret sievietēm īstenoja nepazīstamas personas, salīdzinot ar 40 % no gadījumiem pret vīriešiem. Turklāt 57 % sieviešu norāda, ka aizskaroša izturēšanās, kas ietver seksuāla rakstura darbības, norisinājās sabiedriskā vietā, proti, uz ielas, parkā vai citā sabiedriskā vietā, salīdzinot ar 30 % no seksuāla rakstura starpgadījumiem, ko pieredzējuši vīrieši.
- ★ Saistībā ar gadījumiem, kas neietver seksuāla rakstura darbības, 77 % vīriešu un 58 % sieviešu norāda, ka vainīgais bija vīrietis (vai vīriešu grupa).

4. ATTĒLS. SASKARŠANĀS AR AIZSKAROŠU IZTURĒŠANOS PĒDĒJO PIECU GADU UN 12 MĒNEŠU LAIKĀ PIRMS APSEKOJUMA, DALĪJUMĀ PA VALSTĪM (%)

Avots. Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras 2019. gada Pamattiesību apsekojums; dati apkopoti sadarbībā ar CBS (NL), CTIE (LU) un Statistics Austria (AT).

Apsekojums parāda, ka daudzi cilvēki ES ir pakļauti dažādiem aizskarošas izturēšanās veidiem, bet, sadalot plašāku sabiedrību konkrētās grupās, atklājas būtiskas atšķirības.

It sevišķi gados jauni cilvēki saskaras ar aizskarošu izturēšanos daudz biežāk nekā gados vecāki cilvēki, ietverot kiberuzmākšanās gadījumus. ES šajā saistībā jau ir īstenojusi vienu pasākumu, proti, 2018. gada grozījums Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīvā paredz labāk aizsargāt nepilngadīgo garīgo attīstību. Turklāt Eiropas Komisija ir paziņojusi savu nodomu ierosināt digitālo pakalpojumu tiesību aktu kopumu, lai modernizētu tiesisko regulējumu, kas noteikts E-komercijas direktīvā (Direktīva 2000/31/EK). Citu jautājumu starpā digitālo pakalpojumu tiesību aktu kopums ietvertu noteikumus par to, kā rīkoties saistībā ar nelikumīgu tiešsaistes saturu (piemēram, nelikumīgu musināšanu uz vardarbību, naidu vai diskrimināciju, balstoties uz jebkuru no aizsargātajiem iemesliem, piemēram, rasi, etnisko piederību, dzimumu vai seksuālo orientāciju). Savā rezolūcijā par ES jaunatnes stratēģiju 2019.–2027. gadam Eiropas Savienības Padome atzīmē, ka ir jānodrošina, lai gados jauni cilvēki spētu atpazīt naida runu un diskrimināciju tiešsaistē un bezsaistē un ziņot par to².

Savukārt cilvēki ar kādu smagu veselības problēmu vai invaliditāti, tie, kas dzimuši citā valstī vai pieder etniskai minoritātei, kā arī LGBTI ar aizskarošu izturēšanos saskaras biežāk, salīdzinot ar vidējiem rādītājiem. Iespējams, ka daļēji to nosaka šo grupu pakļautība naida motivētiem aizskarošas izturēšanās gadījumiem. Šajā saistībā 2008. gada pamatlēmumā par rasismu un ksenofobiju ir daļēji atzīta nepieciešamība aizsargāt šādas personu grupas vai šo grupu, ko nosaka atsauksšanās uz rasi, ādas krāsu, reliģiju, izcelsmi vai valsts vai etnisko izcelsmi, pārstāvjus pret musināšanas gadījumiem uz vardarbību un naidu. Tomēr citām grupām, kas saskaņā ar apsekojuma datiem ir pakļautas augstam aizskarošas izturēšanās līmenim, piemēram, cilvēkiem ar kādu smagu veselības problēmu vai invaliditāti un LGBTI, ES tiesību aktos nav paredzēta tāda paša līmeņa aizsardzība pret iespējamiem naida

motivētiem noziegumiem. Atsauce Cietušo tiesību direktīvā uz "tādos noziegumos cietušajiem, kuri veikti aizspriedumu vai diskriminējošu motīvu dēļ" (22. panta 3. punkts) nelielā mērā risina šo problēmu, jo tas paredz vienādu attieksmi pret visiem naida noziegumu upuriem neatkarīgi no vainīgo piesauktās vainojamības.

Komisijas 2021. gada darba programmā ir paziņoti turpmāki ES līmeņa likumdošanas pasākumi šajā jomā. Ir minēta jauna iniciatīva par ES noziegumu saraksta paplašināšanu, aptverot visus naida noziegumu un naida runas veidus gan rases, gan reliģijas, gan dzimuma, gan seksualitātes, gan citu iemeslu dēļ.

Aizskarošas izturēšanās rādītāji ir atkarīgi no cietušā dzimuma. Dati parāda, ka sievietes nesamērīgi bieži pieredz seksuāla rakstura aizskarošu izturēšanos no nepazīstamu personu puses, un šos starpgadījumus galvenokārt īsteno vīrieši, turklāt tie nereti norisinās sabiedriskā vietā. ES dzimumu līdztiesības tiesību aktu pašreizējā darbības joma paredz aizskarošas izturēšanās un tās vispārējā rakstura atzīšanu tikai darba tirgus un preču un pakalpojumu piegādes jomās³. Cietušo tiesību direktīvas 17. apsvērumā seksuāla uzņēmšanās ir atzīta par vardarbības dzimuma dēļ veidu, t. i., par diskriminācijas veidu un par cietušā pamatbrīvību pārkāpumu, un paredzēta attiecīga aizsardzība seksuālas uzņēmšanās upuriem.

² Eiropas Savienības Padome (2018. gads), **Eiropas Savienības Padomes un Padomē sanākušo dalībvalstu valdību pārstāvju rezolūcija par regulējumu Eiropas sadarbībai jaunatnes jomā: Eiropas Savienības jaunatnes stratēģija 2019.–2027. gadam (2018/C 456/01)**, OV C 456.

³ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2006/54/EK (2006. gada 5. jūlijs) par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgas iespējas un attieksmi pret vīriešiem un sievietēm nodarbinātības un profesijas jautājumos (pārstrādāta versija); Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/113/EK (2004. gada 13. decembris), ar kuru īsteno principu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm, attiecībā uz pieeju precēm un pakalpojumiem, preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu; Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/41/ES (2010. gada 7. jūlijs) par to, kā piemērot vienlīdzīgas attieksmes principu vīriešiem un sievietēm, kas darbojas pašnodarbinātas personas statusā, un ar kuru atceļ Padomes Direktīvu 86/613/EEK.

PIEREDZE SAISTĪBĀ AR KONKRĒTIEM NOZIEDZĪGIEM NODARĪJUMIEM PRET ĪPAŠUMU UN AR KRĀPŠANU

Katrs sestais cilvēks (16 %) ES saskārās ar patērētāju krāpšanu pēdējā gada laikā pirms apsekojuma.

FRA 4. ATZINUMS

ES un dalībvalstīm būtu pastāvīgi jāpievērš uzmanība noziedzīgiem nodarījumiem pret īpašumu, arī pārrobežu noziegumiem, izmantojot dažādos izveidotos ES līmeņa tīklus, tostarp ES Noziedzības novēršanas tīklu. Šajā kontekstā tām būtu arī jāapsver iespēja organizēt informētības vairošanas kampaņas un izstrādāt instrumentus, lai novērstu noziedzīgus nodarījumus pret īpašumu, tostarp zādzības ar iekļūšanu, kā arī tiešsaistes internetbankas vai maksājumu karšu krāpšanu.

Dalībvalstīm būtu efektīvi praksē jāīsteno spēkā esošie ES tiesību akti šajā jomā, tostarp par krāpšanas apkarošanu, un arī patērētāju aizsardzības tiesību akti. Šo centienu virzīšanai varētu izmantot apsekojumu rezultātus. Piemēram, ES dalībvalstīs varētu izskatīt iespēju izveidot specializētas komandas vai uzlabot esošās, lai šīs komandas efektīvi izmeklētu tiešsaistes krāpšanas gadījumus, nodrošinot, ka tiešsaistes noziegumu upuriem ir viegli ziņot par šiem gadījumiem. Tāpat tām saistībā ar patērētāju krāpšanu (tiešsaistē) būtu jāizskata pasākumi, lai patērētāju aizsardzību saskaņotu ar šodienas realitāti, it sevišķi to, cik viegli ir veikt pārrobežu un tiešsaistes darījumus, kā paredz jaunā Patērētāju tiesību aizsardzības programma 2020.–2025. gadam.

Valstu iestādēm, kas atbild par Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanu un uzraudzību, būtu it sevišķi jāņem vērā augstie zādzības ar iekļūšanu, tiešsaistes internetbankas vai maksājumu karšu krāpšanas un patērētāju krāpšanas rādītāji tādu cilvēku vidū, kuriem (veselības problēmas vai invaliditātes dēļ) ir ierobežota spēja veikt parastas darbības, lai risinātu visneaizsargātākās sabiedrības daļas problēmas.

Zādzība ar iekļūšanu

- ★ Kopā 8 % no cilvēkiem ES 27 valstīs saskārās ar zādzību ar iekļūšanu viņu mājās vai citā īpašumā pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma. Savukārt 3 % saskārās ar zādzību ar iekļūšanu pēdējo 12 mēnešu laikā pirms apsekojuma.
- ★ Atkarībā no valsts saskaršanās ar zādzību ar iekļūšanu (pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma) rādītāji svārstās no 14 % līdz 2 %.
- ★ Konkrēti sabiedrības pārstāvji saskaras ar augstākiem zādzības ar iekļūšanu rādītājiem nekā citi. Tas ietver cilvēkus, kam (veselības problēmas vai invaliditātes dēļ) ir ierobežota spēja veikt parastas darbības, un cilvēkus, kuri sevi uzskata par piederīgiem etniskai minoritātei. Cilvēku dzimuma, vecuma, izglītības, pilsētas/lauku statusa un izdevumu segšanas spējas atšķirības nav saistītas ar saskaršanās ar zādzību ar iekļūšanu rādītāju atšķirībām pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma.

Krāpšana

- ★ ES 27 valstīs 8 % no cilvēkiem saskārās ar tiešsaistes internetbankas vai maksājumu karšu krāpšanu (t. i., kurā iesaistīta kredītkarte vai debetkarte) pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma. Savukārt 3 % saskārās ar tiešsaistes internetbankas vai maksājumu karšu krāpšanu pēdējo 12 mēnešu laikā pirms apsekojuma.
- ★ Saskaņās ar tiešsaistes internetbankas vai maksājumu karšu krāpšanu rādītāji svārstās no 19 % līdz 1 % atkarībā no valsts. To daļēji nosaka tiešsaistes darījumu rādītāji atsevišķās dalībvalstīs.
- ★ Saskaņās ar tiešsaistes internetbankas vai maksājumu karšu krāpšanu rādītājs būtiski neatšķiras atkarībā no lielākās daļas aplūkoto sociāldemogrāfisko grupu pazīmēm. Tomēr 14 % no cilvēkiem, kuriem (veselības problēmas vai invaliditātes dēļ) ir ierobežota spēja veikt parastas darbības, saskārās ar tiešsaistes internetbankas vai maksājumu karšu krāpšanu pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma, salīdzinot ar 6 % no cilvēkiem bez šādiem ierobežojumiem.
- ★ Katrs ceturtais cilvēks (26 %) ES 27 valstīs saskārās ar patērētāju krāpšanu pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma. Tas ietver krāpšanu vai maldināšanu attiecībā uz iegādāto preču, vienību vai pakalpojumu daudzumu, kvalitāti, cenu vai piegādi. Pēdējo 12 mēnešu laikā pirms apsekojuma 16 % ir saskārušies ar patērētāju krāpšanu.
- ★ Saskaņās ar patērētāju krāpšanu (pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma) rādītāji svārstās no 46 % līdz 8 % atkarībā no valsts.
- ★ Aplūkoto sociāldemogrāfisko grupu vidū gados jauni cilvēki un cilvēki ar augstu izglītības līmeni biežāk saskaras ar patērētāju krāpšanu nekā gados vecāki cilvēki un cilvēki ar zemāku izglītības līmeni. Tas varētu

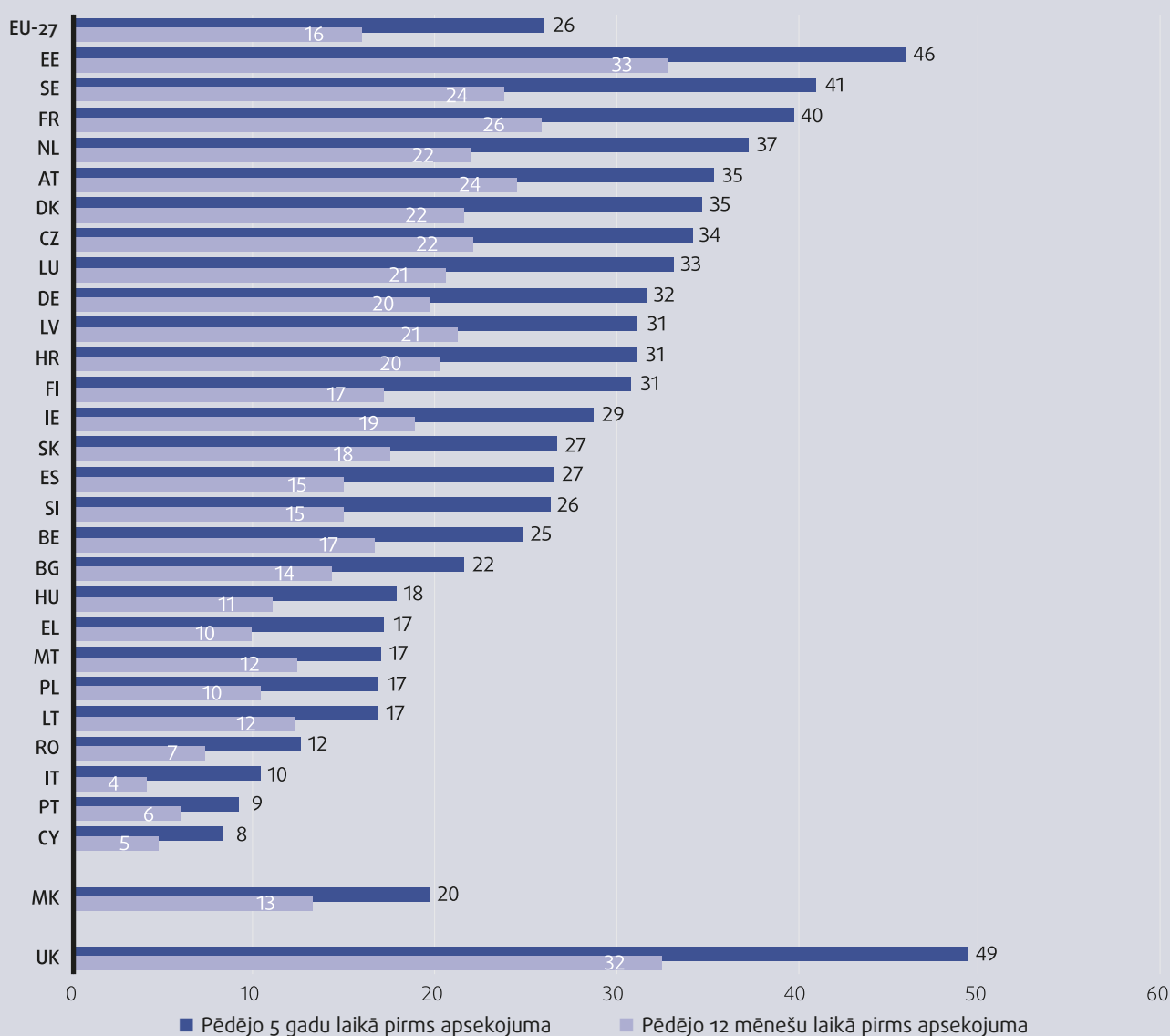
atspoguļot pakļautību riskam, proti, ES 27 valstīs 81 % no 16–29 gadus veciem interneta lietotājiem iepērkas tiešsaistē, salīdzinot ar 56 % interneta lietotāju, kas ir 65 gadus veci vai vecāki, kopā ar labāku informētību par krāpšanas problēmu.

- ★ Cilvēki, kam (veselības problēmas vai invaliditātes dēļ) ir ierobežota spēja veikt parastas darbības, ar patērētāju krāpšanu saskaras biežāk (36 % pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma) nekā cilvēki bez šādiem ierobežojumiem (23 %). Augstāki rādītāji ir arī saistīti ar piederību etniskai minoritātei (37 %) un sevis atzišanu par lesbieti, geju, biseksuāli vai "citu" (ne heteroseksuāli) (35 %).
- ★ Aprakstot pēdējo patērētāju krāpšanas gadījumu, divi no katriem pieciem cilvēkiem (41 %), kas bija iegādājušies preces vai pakalpojumus tiešsaistē, telefoniski vai e-pastā, norādīja, ka bija preces vai pakalpojumus pasūtījuši no ārvalstīm. Dažās dalībvalstīs pārrobežu pirkumu rādītājs bija daudz augstāks: 94 % Luksemburgā un 87 % Maltā.

Piezīmes.

No visiem respondentiem ES 27, Ziemeļmaķedonijā un Apvienotajā Karalistē (n = 34 948); svērtie rezultāti.

5. ATTĒLS. SASKARŠANĀS AR PATĒRĒTĀJU KRĀPŠANU PĒDĒJO PIECU GADU UN 12 MĒNEŠU LAIKĀ PIRMS APSEKOJUMA, DALĪJUMĀ PA VALSTĪM (%)

Avots. Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras 2019. gada Pamattiesību apsekojums; dati apkopoti sadarbībā ar CBS (NL), CTIE (LU) un Statistics Austria (AT).

Zādzība ar iekļūšanu mājās vai citā īpašumā var likt cietušajiem justies nedroši un baidīties, ka tas var atkārtoties. Šim noziegumam ir arī ekonomiska ietekme, proti, mantas zaudēšana vai kaitējuma nodarīšana mājām, un cilvēkiem šī ietekme ir jārisina dažādos veidos atkarībā no viņu finanšu resursiem un apdrošināšanas seguma. Zādzība ar iekļūšanu skar tiesības uz īpašumu (Hartas 17. pants), tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi (7. pants) un tiesības uz cilvēka cieņu (1. pants). Tādēļ cietušajiem ir tiesības uz krimināltiesību reakciju uz viņu viktimizāciju, kura būtu efektīvs tiesiskās aizsardzības līdzeklis saskaņā ar Hartas 47. pantu un Cietušo tiesību direktīvu.

Līdzīgs īpatsvars cilvēku ES saskaras viņu bankas konta vai maksājumu karšu ļaunprātīgu izmantošanu. Tas liecina par tiešsaistes krāpšanas līdzvērtīgo nozīmi viktimizācijas pieredzē. Apsekojuma rezultāti attiecībā uz tiešsaistes internetbankas vai maksājumu karšu krāpšanu ir ES dalībvalstīm svarīgi, īstenojot pasākumus, kas noteikti direktīvā par krāpšanas un viltošanas apkarošanu attiecībā uz bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļiem (Direktīva (ES) 2019/713), kura dalībvalstīm ir jāintegrē valsts tiesību aktos līdz 2021. gada 31. maijam. Augstāki tiešsaistes internetbankas vai maksājumu karšu krāpšanas rādītāji attiecībā uz cilvēkiem, kuriem (veselības problēmas vai invaliditātes dēļ) ir ierobežota spēja veikt parastas darbības, izraisa bažas par sabiedrības visneaizsargātāko pārstāvju ekspluatāciju. Šis jautājums ir saistīts ar Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 16. pantu (Tiesības netikt pakļautam ekspluatācijai, vardarbībai un ļaunprātīgai izmantošanai).

Hartas 38. pants un attiecīgie ES sekundārie tiesību akti (piemēram, direktīva, kas attiecas uz uzņēmēju negodīgu komercpraksi iekšējā tirgū attiecībā pret patērētājiem) kopumā paredz augstu patērētāju tiesību aizsardzības līmeni. Tomēr katrs ceturtais cilvēks (26 %) ES 27 valstīs saskārās ar patērētāju krāpšanu pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma, t. i., šie cilvēki jūtas apkrāpti vai maldināti attiecībā uz iegādāto preču, vienību vai pakalpojumu daudzumu, kvalitāti, cenu vai piegādi. Tas ne vienmēr ir saistīts ar noziedzīgu rīcību, bet rezultāts ir patērētājs, kurš uzskata, ka nav attaisnotas viņa cerības attiecībā uz iegādāto produktu vai pakalpojumu. Ja tas ietver noziedzīgu rīcību, Cietušo tiesību direktīva paredz patērētāju krāpšanas upuru tiesības saņemt pienācīgu aizsardzību, atbalstu un tiesu iestāžu pieejamību tāpat kā citos noziegumos cietušajiem.

It sevišķi rezultāti norāda uz lielu apjomu pārrobežu darījumu, ja preces vai pakalpojumus iegādājas tiešsaistē, telefoniski vai e-pastā. Tas uzsver nepieciešamību pēc patērētāju tiesību aizsardzības pasākumiem, kuri būtu efektīvi šādos gadījumos. Tāpat kā tiešsaistes internetbankas vai maksājumu karšu krāpšanas gadījumā personas, kurām (veselības problēmas vai invaliditātes dēļ) ir ierobežota spēja veikt parastas darbības, ar patērētāju krāpšanu saskaras biežāk, tādēļ tām nepieciešama īpaša aizsardzība un atbalsts saistībā ar tiesu iestāžu pieejamību saskaņā ar Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām.

Nepieciešamība stiprināt patērētāju tiesību aizsardzību, tostarp sniedzot patērētājiem iespējas un nodrošinot efektīvu izpildi, ir viens no galvenajiem jautājumiem, ko ES pašreiz apspriež saistībā ar Komisijas jauno Patērētāju tiesību aizsardzības programmu 2020.–2025. gadam.

PIEREDZES SAISTĪBĀ AR NOZIEDZĪGIEM NODARĪJUMIEM PAZIŅOŠANA POLICIJAI UN CITĀM IESTĀDĒM

Lielākā daļa fiziskas vardarbības un aizskarošas izturēšanās gadījumu netiek ziņota policijai.

- ★ Aprakstot pēdējo noziedzīgo gadījumu, kas pieredzēts pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma, 30 % cilvēku ES 27 valstīs ziņoja policijai par fizisku vardarbību un 11 % cilvēku – par aizskarošu izturēšanos.
- ★ Saistībā ar pēdējo fiziskas vardarbības gadījumu pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma ziņošanas rādītāji policijai svārstās no 40 % līdz 9 % atkarībā no valsts. Iespējams, ka daļēji tas atspoguļo relatīvo uzticēšanās līmeni policijas spējai vai vēlmei izmeklēt noziegumu. Saistībā ar pēdējo aizskarošas izturēšanās gadījumu pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma ziņošanas rādītāji jebkurai iestādei (tostarp policijai) svārstās no 31 % līdz 5 % atkarībā no valsts.
- ★ Papildus fiziskas vardarbības gadījumu ziņošanai policijai 17 % no cietušajiem starpgadījuma rezultātā sazinājās ar medicīnas pakalpojumu sniedzējiem un 6 % – ar specializētu cietušo atbalsta organizāciju.
- ★ Ziņošanas rādītāji atšķiras atkarībā no cilvēku sociāldemogrāfiskajiem faktoriem. Pastāv lielāka iespēja, ka par vardarbības gadījumu neziņos cilvēki, kuriem ir viegli vai ļoti viegli segt izdevumus ar saviem mājsaimniecības ieņēmumiem, kā arī studenti un cilvēki, kas dzīvo lauku apgabalos. Savukārt cilvēki, kuriem (veselības problēmas vai invaliditātes dēļ) ir ierobežota spēja veikt parastas darbības, cilvēki, kas pieder etniskai minoritātei, un tie, kuri sevi identificē kā lesbieti, geju, biseksuāli vai "citu", par starpgadījumiem ziņo policijai daudz labprātāk nekā tie, kas sevi neuzskata par piederīgiem minētajām grupām. Iespējams, tas atspoguļo naida noziegumu līmeni, ar ko saskaras šīs konkrētās grupas.
- ★ Fiziskas vardarbības elementi, kas var liecināt par smagākiem starpgadījumiem, ir saistīti ar augstākiem ziņošanas rādītājiem. It sevišķi 60 % no seksuāla rakstura vardarbības gadījumiem tika paziņoti policijai, salīdzinot ar 27 % no starpgadījumiem bez seksuāla rakstura. Ziņošanas rādītāji ir zemāki par vidējiem rādītājiem gadījumos, kad vainīgais ir ģimenes loceklis vai radnieks (policijai tiek ziņots tikai par 22 % gadījumu). Tas lielā mērā nosaka vardarbības ģimenē un/vai no intīmo attiecību partnera puses nepietiekamos ziņošanas rādītājus.

FRA 5. ATZINUMS

ES dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja ieviest konkrētus pasākumus, lai mudinātu cilvēkus ziņot par noziegumiem, it sevišķi vardarbības un aizskarošas izturēšanās gadījumiem, un dotu viņiem iespējas to darīt, jo šo noziegumu ziņošanas rādītājs ir zemāks nekā dažu citu noziegumu ziņošanas rādītājs. Tas ir svarīgs nosacījums, lai nodrošinātu tiesu iestāžu efektīvu pieejamību, jo šādā veidā noziegumos cietušie var būt informēti par savām tiesībām un pieejamo atbalstu. Pasākumos, kuru mērķis ir mudināt cilvēkus ziņot par noziegumiem, būtu jāņem vērā apsekojuma rezultāti attiecībā uz iemesliem, kādēļ cilvēki neziņo, un rezultāti par to, ka nepilsoņi ir mazāk apmierināti ar notiekošo gadījumā, ja viņi paziņo par aizskarošas izturēšanās starpgadījumiem.

Ieviešot šādus pasākumus, ES dalībvalstīm būtu jāatzīst, ka attiecības starp vainīgo un cietušo ietekmē noziegumu ziņošanas policijai iespējamību, piemēram, vardarbības ģimenē vai vardarbības no intīmo attiecību partnera puses gadījumā. Kā izklāstīts **2. atzīnumā**, ir jāisteno visi iespējamie centieni, lai veicinātu un atvieglotu ziņošanu par šādiem noziegumiem un ļautu cietušajiem pārraut atkārtotas viktimizācijas loku. Šajā kontekstā dalībvalstīm būtu arī jāizskata iespējas sniegt palīdzību un konsultācijas par tiesībām tiem noziegumos cietušajiem, kas pēc starpgadījuma sazinās ar citiem dienestiem, nevis policiju, piemēram, ar medicīnas pakalpojumu sniedzējiem.

Reģistrējot noziegumus un ziņojot par situāciju valstī, ES dalībvalstīs varētu izmantot trešo pušu ziņošanas mehānismus, lai aptvertu vairāk starpgadījumu. Daži no šiem starpgadījumiem pretējā gadījumā nenonāktu policijas redzeslokā, piemēram, gadījumi, kurus cietušie jebkāda iemesla dēļ neuzskata par pietiekami "nopietniem", lai vērstos policijā.

- ★ Trīs no pieciem cilvēkiem (62 %), kas par aizskarošu izturēšanos ziņoja policijai, bija apmierināti ar to, kā policija izskatīja gadījumu, tāpat kā 63 % no cilvēkiem, kuri policijai ziņoja par pēdējo fiziskas vardarbības gadījumu. Tomēr tikai 42 % no aizskarošas izturēšanās cietušo, kuri nav savas dzīvesvietas valsts pilsoņi, bija apmierināti ar to, kā policija izskatīja gadījumu pēc tam, kad viņi bija par to ziņojuši, salīdzinot ar 63 % valsts pilsoņu gadījumā.
- ★ Gadījumos, kad cilvēki par vardarbību un aizskarošu izturēšanos neziņoja policijai, visbiežāk minētais iemesls bija tāds, ka viņi šo starpgadījumu neuzskatīja par pietiekami nopietnu, lai censtos par to ziņot. Runājot par fiziskas vardarbības pret cietušo neziņošanas policijai iemesliem, katrs ceturtais cilvēks (23 %) uzskatīja, ka policija šajā saistībā neko nedarītu, savukārt 14 % minēja neuzticēšanos policijai.
- ★ Par noziedzīgiem nodarījumiem pret īpašumu policijai vai citām iestādēm tiek ziņots biežāk nekā par vardarbību un aizskarošu izturēšanos. ES 27 valstīs policijai tika paziņoti 73 % no zādzībām ar iekļūšanu, savukārt tiešsaistes internetbankas vai maksājumu karšu krāpšanas gadījumā tika ziņots (policijai vai citām iestādēm) par 95 % starpgadījumu. Kopā ES 27 tika ziņots par 50 % patērētāju krāpšanas gadījumu, bet lielākoties citām iestādēm, nevis policijai.

6. ATTĒLS. VARDARBĪBAS NEZIŅOŠANAS POLICIJAI IEMESLI (ES 27, %)^{a, b}

Avots. Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras 2019. gada Pamattiesību apsekojums; dati apkopoti sadarbībā ar CBS (NL), CTIE (LU) un Statistics Austria (AT).

Piezīmes.

- No respondentiem ES 27 valstīs neziņoja policijai par pēdējo piedzīvoto vardarbības gadījumu pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma (n = 2317); svērtie rezultāti.
- Apsekojumā respondenti varēja norādīt vienu vai vairākus stāpģadģjuma neziņošanas iemeslus atkarģbģ no sava gadģjuma. Respondenti varģja arģ atģbildģt "neģzinu" vai "nevģelos teikt".

Lielākā daļa vardarbības un aizskarošas izturēšanās gadījumu netiek paziņota iestādēm, savukārt lielākā daļa noziedzīgu nodarījumu pret īpašumu, par kuriem jautāja apsekojumā, tiek ziņota policijai, turklāt daži starpgadījumi, kas netiek paziņoti policijai, tiek paziņoti citām iestādēm. Augstie rādītāji saistībā ar ziņošanu par noziedzīgiem nodarījumiem pret īpašumu ir skaidrojami ar to, ka ziņošana ir priekšnoteikums kompensācijas saņemšanai par starpgadījumu, piemēram, no apdrošināšanas polises. Šie rezultāti liecina, ka cilvēki ir gatavi par noziegumu ziņot policijai, ja uzskata, kas tas būt lietderīgi, t. i., ka tam būs konkrēts un izdevīgs rezultāts.

Par fiziskas vardarbības gadījumiem ziņoja biežāk, ja starpgadījuma rezultātā bija iegūti miesas bojājumi, psiholoģiskas sekas vai ja šim starpgadījumam bija seksuāls raksturs.

Noziegumu veidu, piemēram, vardarbīga nozieguma un noziedzīga nodarījuma pret īpašumu, salīdzināšana būtu jāveic ārkārtīgi uzmanīgi. Tomēr rezultāti parāda, ka konkrētu noziegumu gadījumā daudzi starpgadījumi tiek paziņoti citām iestādēm, nevis policijai. Tas varētu mudināt pieņemt alternatīvas ziņošanas iespējas vairākiem starpgadījumu veidiem. *FRA* apsekojums par vardarbību pret sievietēm atbalsta šeit aprakstītos konstatējumus, jo tas parāda, ka daudzas sievietes, kuras cietušas no fiziskas vai seksuālas vardarbības, vēršas pie ārstiem un veselības aprūpes dienestiem, nevis policijas. Arī rezultāti *FRA* apsekojumos par imigrantu un imigrantu pēcteču, romu, ebreju un LGBTI pieredzi parāda, ka daudzi naida motivētas aizskarošas izturēšanās un vardarbības upuri starpgadījuma rezultātā vēršas pie dažādiem pakalpojumu sniedzējiem, bet par to neziņo policijai.

Cietušajiem ir tiesības uz efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli krimināltiesību sistēmas ietvaros. Lai pieprasītu šīs tiesības, viņiem jāspēj piekļūt krimināltiesību sistēmai (Hartas 47. pants), un šī piekļuve nedrīkst būt tikai teorētiska, bet gan tai jābūt praksē reāli īstenojamai. Šajā saistībā ir praksē jāatvieglo cietušo ziņošana policijai, sniedzot viņiem iespējas un mudinot viņus to darīt saskaņā ar vispārējo mērķi Cietušo tiesību direktīvas 1. pantā un tās 63. apsvērumā, kur aicināts sniegt uzticamus atbalsta pakalpojumus. Tiem ir jābūt cietušajam pieejamiem neatkarīgi no tā, vai cietušais ir kompetentajai iestādei iesniedzis oficiālu sūdzību par noziegumu (8. panta 5. punkts). Turklāt direktīvā ir noteikts, ka kompetentajām iestādēm būtu pret cietušajiem jāattiecas ar cieņu, iekļūstīgi, profesionāli un bez diskriminācijas; speciālistiem, kas varētu saņemt sūdzības, vajadzētu būt apmācītiem, lai veicinātu paziņošanu par noziegumiem; un tiek atbalstīti arī trešo pušu ziņošanas mehānismi, kā arī komunikāciju tehnoloģijas izmantošana sūdzību iesniegšanai.

Neraugoties uz pasākumiem Cietušo tiesību direktīvā, nepietiekama ziņošana par noziegumiem kopumā ir nopietna problēma, it sevišķi saistībā ar seksuālas un ar dzimumu saistītas vardarbības gadījumā, kā atzīmēts ES stratēģijā par cietušo tiesībām (2020.–2025. gadam). Turklāt stratēģijā ir minēti nepietiekami ziņošanas rādītāji no tādu noziegumos cietušo puses, kuri nāk no nelabvēlīgā situācijā esošām vai neaizsargātām kopienām vai minoritātēm, kas sevišķi neuzticas iestādēm, un tas kavē ziņošanu par noziegumiem. Šajā kontekstā stratēģijā par cietušo tiesībām dalībvalstis tiek aicinātas "nodrošināt, ka pilnībā un pareizi tiek īstenota Cietušo tiesību direktīva un citi ES noteikumi par noteiktos noziegumos cietušajiem, jo īpaši tiesību normas par cietušo piekļuvi informācijai, atbalstam un aizsardzībai".

NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA LIECINIEKS UN TĀ RĪCĪBA

Vairāk nekā viens no katriem diviem cilvēkiem ES būtu gatavs iejaukties, ja redzētu noziegumu. Tomēr katrs piektais nekādā gadījumā nebūtu gatavs iejaukties.

FRA 6. ATZINUMS

ES dalībvalstis varētu apsvērt informētības vairošanas centieni pastiprināšanu, lai uzsvērtu personas atbildību, ja tā kļūst par nozieguma liecinieku, un tas varētu uzlabot ziņošanas iestādēm rādītājus.

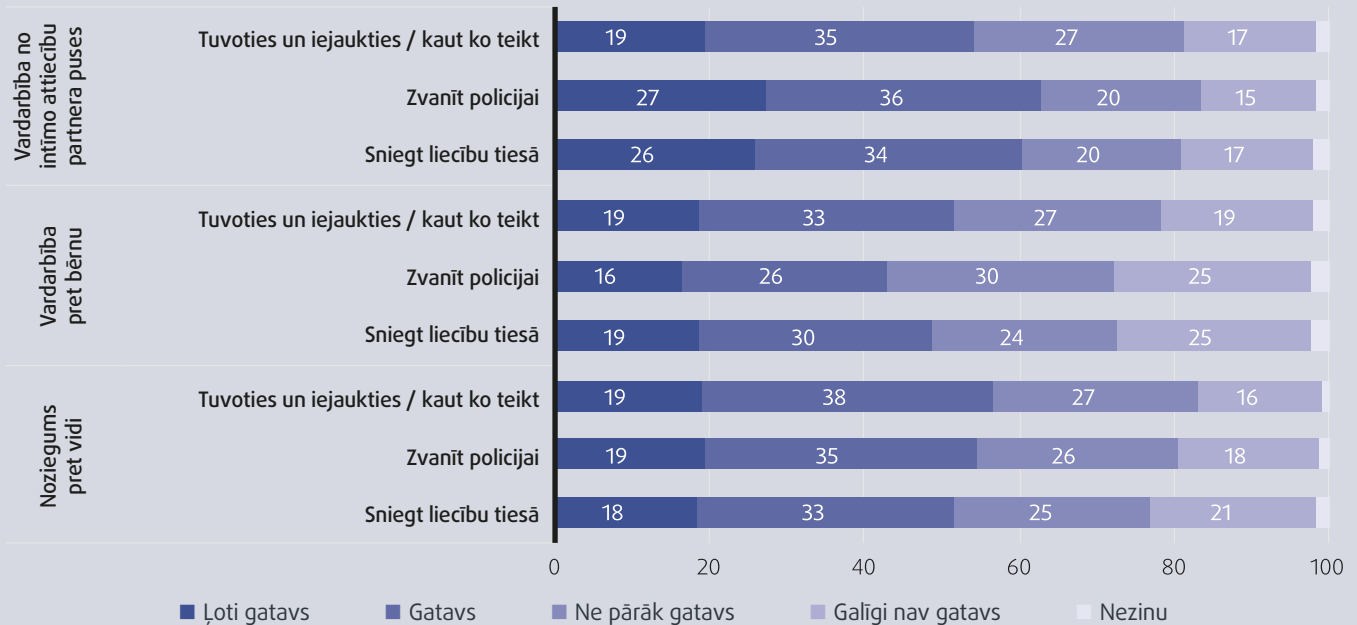
Dalībvalstis tiek mudinātas organizēt kampaņas, kas, vienlaikus nodrošinot liecinieku drošību, stiprina viņu gatavību iejaukties, lai aizstāvētu citu cilvēku cieņu un tiesības, ja tām tiek nodarīts kaitējums.

Lai vēl vairāk uzlabotu tiesu iestāžu pieejamību cietušajiem, dalībvalstis varētu apsvērt iespēju ieviest efektīvus trešo pušu ziņošanas mehānismus, kas mudinātu nozieguma lieciniekus, kuri nevēlas sazināties ar krimināltiesību sistēmu (piemēram, zvanīt policijai), sazināties ar trešo pusi, piemēram, pilsoniskās sabiedrības organizāciju. Turklāt dalībvalstis varētu izskatīt iespēju stiprināt piekļuvi alternatīviem veidiem, kā personas pašas var ziņot par noziegumiem, piemēram, e-pastā, videoierakstā vai tiešsaistes elektroniskās veidlapās.

- ★ Uz ielas redzot, ka kāds sit savam dzīvesbiedram, 54 % cilvēku ES 27 valstīs būtu "gatavi" vai "ļoti gatavi" iejaukties. Līdzīgus rezultātus sniedz jautājums, kā cilvēki reaģētu, redzot, ka vecāks uz ielas ieplaukā savu bērnu, proti, 52 % cilvēku būtu "gatavi" vai "ļoti gatavi" iejaukties.
- ★ Redzot nevardarbīgu noziegumu pret vidi, piemēram, ka kāds laukmalā izmet lietotu ledusskapi, 57 % cilvēku būtu "gatavi" vai "ļoti gatavi" iejaukties.
- ★ Kopumā cilvēki ir visvairāk gatavi zvanīt policijai, redzot, ka kāds sit savam dzīvesbiedram; tam seko situācija, ka kāds izmet vecu ledusskapi. Vidēji cilvēki ES 27 būtu mazāk gatavi iesaistīt policiju, redzot, ka vecāks ieplaukā savu bērnu.
- ★ To cilvēku īpatsvars, kas "nepavisam nav gatavi" sniegt liecību tiesā pat pēc pieprasījuma, svārstās no 17 % gadījumos, kad ir redzējuši, ka kāds sit savam dzīvesbiedram, līdz 25 % situācijā, kad vecāks ieplaukā savu bērnu. Tomēr šie rezultāti būtiski atšķiras starp ES dalībvalstīm un it sevišķi attiecībā uz situāciju, kad vecāks ieplaukā savu bērnu.
- ★ Cilvēku gatavība vērsties pie krimināltiesību sistēmas, piemēram, zvanīt policijai un pēc pieprasījuma sniegt liecību tiesā, ir mazāka vecāka gadu gājuma cilvēku, cilvēku ar zemāku izglītības līmeni un cilvēku, kuriem ir grūti segt savus izdevumus, vidū.
- ★ Cilvēki ir mazāk gatavi iejaukties gadījumā, ja sieviete sit vīrietim (44 % ES 27 valstīs ir "gatavi" vai "ļoti gatavi"), nekā ja vīrietis sit sievieti (64 % ir "gatavi" vai "ļoti gatavi").

Sociālā kohēzija ir saistīta ar personas sadarbības un solidaritātes sajūtu, tostarp tās gatavību iejaukties gadījumā, ja tiek pārkāptas citu personu tiesības. Ikviens normatīva akta priekšnoteikums ir kopienas locekļu gatavība aizsargāt tā pamatnormas. Apsekojuma rezultāti liecina, ka nedaudz vairāk kā puse cilvēku ES būtu gatavi aktīvi iejaukties, ja redzētu, ka kādam sabiedriskā vietā fiziski uzbrūk, savukārt lielāks skaits cilvēku būtu gatavi iejaukties, redzot "bezpersonisku" noziegumu pret vidi.

7. ATTĒLS. GATAVĪBA RĪKOTIES, REDZOT KONKRĒTUS NOZIEGUMUS, DALĪJUMĀ PĒC SCENĀRIJA UN RĪCĪBAS VEIDA (ES 27, %)

▲
Piezīmes.

No visiem respondentiem ES 27, kuriem tika lūgts aizpildīt apsekojuma sadaļu "Informētība par tiesībām un pienākumi" (n = 24 354), svērtie rezultāti.

Avots. Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras 2019. gada Pamattiesību apsekojums; dati apkopoti sadarbībā ar CBS (NL), CTIE (LU) un Statistics Austria (AT).

Ja noziegums tiek izdarīts sabiedriskā vietā, cilvēkiem, kas kļūst par nozieguma lieciniekiem, var būt izšķiroša nozīme, atbalstot cietušo. Tas var ietvert, piemēram, cilvēku iejaukšanos situācijā, kad viņi redz nozieguma izdarīšanu, zvanot policijai vai, ja vajadzīgs, sniedzot liecību tiesā pret vainīgo. Dažu noziegumu gadījumā, piemēram, apsekojumā izmantotā nozieguma pret vidi gadījumā, nereti nav viena "cietušā", taču lieciniekiem var būt svarīga nozīme iestāžu informēšanā. Saistībā ar citiem noziegumu veidiem, piemēram, tiem, kuros iesaistīta īpaši neaizsargāta cietušo grupa, proti, bērni, sabiedrības būtisko nozīmi var redzēt saistībā ar nepieciešamību pēc efektīviem aizsardzības pasākumiem, lai saskaņā ar Konvenciju par bērna tiesībām aizsargātu bērnus pret visiem vardarbības veidiem, kas ietver fiziska spēka izmantošanu ar mērķi radīt sāpes vai diskomfortu, pat ja nelielu, piemēram, ieplūkājot bērnus, kamēr viņi ir vecāku un citu personu aprūpē.

Cietušo tiesību direktīvas 63. apsvērumā ir atzīta netiešas ziņošanas iespējas nozīme, proti, tiek aicināts ieviest trešo pušu ziņošanas mehānismu, ko varētu izmantot arī pilsoniskās sabiedrības organizācijas, lai atvieglotu ziņošanu par noziegumiem. Šajā kontekstā tiek arī aicināts paredzēt iespēju sūdzību iesniegšanai izmantot komunikāciju tehnoloģiju, piemēram, e-pastu, videoierakstu vai tiešsaistes elektroniskas veidlapas.

BAŽU PAR NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU UN TĀ RISKĀ NOVĒRŠANA

Sievietes vairāk nekā vīrieši izvairās no vietām un situācijām, jo baidās no uzbrukuma vai aizskarošas izturēšanās. Tas samazina iespējas piedalīties sabiedriskajā dzīvē.

FRA 7. ATZINUMS

ES dalībvalstīm ir jāatzīst, ka bažām par personīgo drošību ir negatīva ietekme, it sevišķi uz sievietēm. Viņām nereti šķiet, ka viņām ir jāizvērtē, kur vērsties un ko darīt, baidoties no fiziskas un seksuālas vardarbības un uzmācšanās, kā *FRA* ir iepriekš parādījusi savā apsekojuma ziņojumā par vardarbību pret sievietēm. Noziegumu novēršanas jomā strādājošās iestādes var izmantot šā apsekojuma rezultātus, lai ieviestu pasākumus, kas nodrošina līdztiesīgu piekļuvi sabiedriskām vietām, piemēram, pieejas noziegumu novēršanai un bailu no noziegumiem mazināšanai ar vides dizaina palīdzību.

ES dalībvalstu pasākumi, kuru mērķis ir uzlabot cilvēku drošības sajūtu, būtu jākoncentrē uz iedzīvotāju grupām, kuru bažas par savu drošību ir nesamērīgi lielas, kā rezultātā tās izvairās no vietām un situācijām, ko uzskata par iespējami nedrošām. Papildus sievietēm tas ietver cilvēkus ar zemāku izglītības līmeni, bezdarbniekus un cilvēkus, kam ir grūti segt savu izdevumus.

- ★ ES 27 valstīs 63 % cilvēku ir ļoti vai nedaudz nobažījušies par to, ka kāds varētu ļaunprātīgi izmantot viņu bankas kontu vai kredītkartes/debetkartes nākamo 12 mēnešu laikā. Savukārt 62 % ir nobažījušies par sava mobilā tālruņa, maka vai rokassomas iespējamu zādzību nākamo 12 mēnešu laikā. Turklāt 54 % cilvēku ir ļoti vai nedaudz nobažījušies par to, ka kāds varētu ielauzties viņu mājā, lai kaut ko nozagtu vai mēģinātu nozagt. Turklāt 47 % ir ļoti vai nedaudz nobažījušies par saskaršanos ar teroristu uzbrukumu.
- ★ Atšķirības tajā, kā attiecīgie cilvēki uztver saskaršanos ar noziegumu, ir saistītas ar konkrētām sociāldemogrāfiskajām pazīmēm. Augstāki nobažīšanās rādītāji atklājas sievietēm, cilvēkiem ar zemāku izglītības līmeni, bezdarbniekiem un cilvēkiem, kam ir grūti segt izdevumus ar saviem māsaimniecības ieņēmumiem. Tāpat lielākas bažas par saskaršanos ar noziegumu pauž cilvēki, kam (veselības problēmas vai invaliditātes dēļ) ir ierobežota spēja veikt parastas darbības, cilvēki, kuri dzimuši ārpus ES, un tie, kas sevi uzskata par daļu no etniskas minoritātes, nekā cilvēki bez darbības ierobežojumiem, apsekojuma valstīs dzimušie cilvēki un tie, kuri sevi neuzskata par daļu no etniskas minoritātes.
- ★ Baidoties no fiziska vai seksuāla uzbrukuma vai aizskarošas izturēšanās, sievietes vairāk nekā vīrieši aktīvi izvairās no riska trīs apsekojumā uzskaitītajās situācijās: izvairās no vietām, kur nav citu cilvēku, izvairās no konkrētām ielām vai rajoniem un izvairās palikt vienatnē ar kādu pazīstamu personu.
- ★ Sieviešu vidū 64 % vismaz dažreiz izvairās no vietām, kur nav citu cilvēku, salīdzinot ar 36 % vīriešu vidū. Izvairīšanās no konkrētām situācijām un vietām ir biežāk sastopama gados jaunu cilvēku vidū ar ievērojamām atšķirībām starp dzimumiem. No 16 līdz 29 gadu vecuma grupā 83 % sieviešu un 58 % vīriešu izvairās no vienas vai vairākām no apsekojumā uzskaitītajām trim situācijām, baidoties no uzbrukuma vai aizskarošas izturēšanās.
- ★ Proti, 41 % sieviešu vismaz dažreiz izvairās palikt vienas ar kādu pazīstamu personu, baidoties no uzbrukuma vai aizskarošas izturēšanās, salīdzinot ar 25 % vīriešu.
- ★ Cilvēki, kas ir pieredzējuši fizisku vardarbību un/vai aizskarošu izturēšanos, biežāk izvairās no situācijām, kuras uzskata par iespējami nedrošām. Piemēram, ES 27 valstīs 37 % sieviešu, kas ir pieredzējušas fizisku vardarbību un/vai aizskarošu izturēšanos, cenšas izvairīties no situācijām, kuras uzskata par fiziskas vai seksuālas vardarbības vai aizskarošas izturēšanās riska situācijām, salīdzinot ar 21 % sieviešu, kas nav pieredzējušas fizisku vardarbību un/vai aizskarošu izturēšanos.

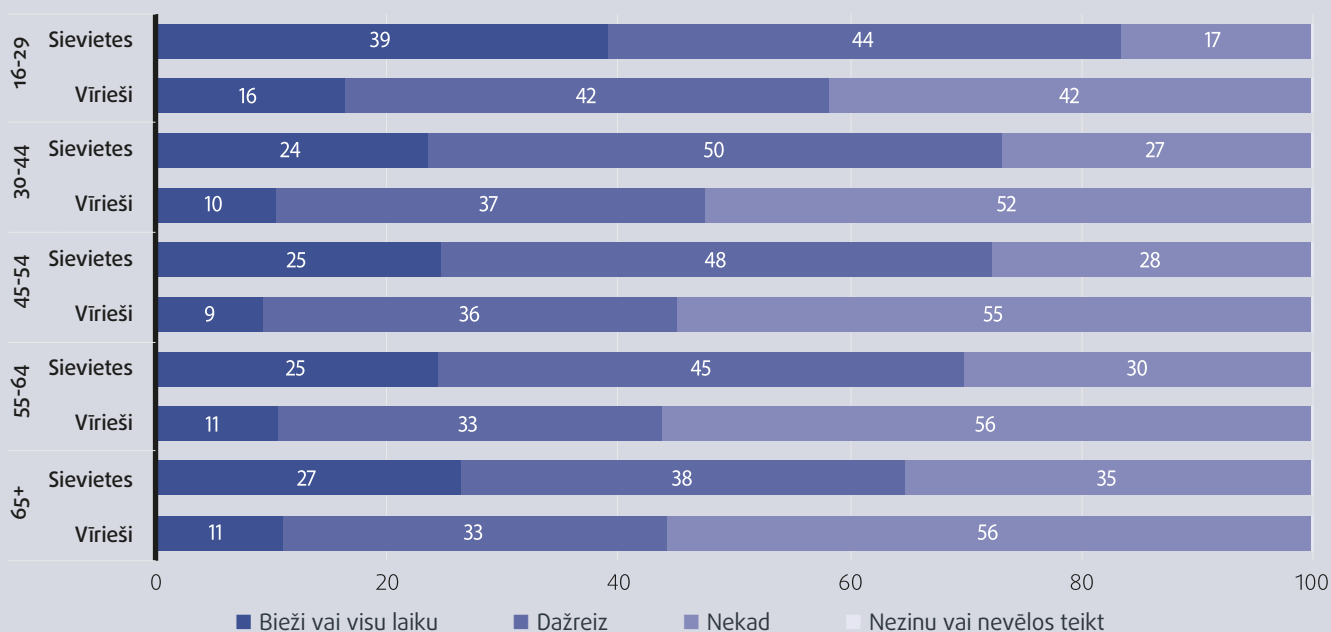
Iespējamība saskarties ar noziegumu būtiski ietekmē sociālo dzīvi, jo tā ietekmē cilvēku izvēles, piemēram, lēmumus par rajoniem vai situācijām, no kurām izvairīties. Dažos gadījumos nozieguma radītie draudi var izplatīties, apņēmot daudz plašāku cilvēku grupu, nevis tikai cilvēkus, kuri ir personīgi viktimizēti. Rezultāti parāda atšķirību starp sieviešu un vīriešu pieredzi gan saistībā ar bažām par dažādiem noziegumiem, gan it sevišķi saistībā ar izvairīšanos no riska, ko īsteno bailēs par savu drošību. Sievietes un it sevišķi gados jaunas sievietes pieņem būtiskus riska novēršanas pasākumus pret (it sevišķi) seksuālas uzmākšanās un seksuālas vardarbības draudiem, kuri nesamērīgi skar tieši sievietes. Demotivācija apmeklēt sabiedriskas vietas ierobežo dažādas pamattiesības, it sevišķi tiesības uz brīvību (Hartas 6. pants) un privātās dzīves neaizskaramību (7. pants).

Izvairīšanās no riska var būt saprātīga reakcija uz pieredzi, piemēram, sieviešu seksuālas uzmākšanās pieredzi, kā parāda *FRA* apsekojums par vardarbību pret sievietēm. Tomēr šis konstatējums ir jāaplūko saistībā ar spēju un iespēju vienlīdzību izmantot sabiedrisku vietu. Turklāt ir jāpievērš uzmanība arī zemākam izvairīšanās no riska rādītājam vīriešu vidū, ņemot vērā, ka viņi saskaras ar lielu skaitu konkrētu noziegumu veidu sabiedriskās vietās.

Lielākas bažas par saskaršanos ar noziegumu pauž cilvēki ar zemāku izglītības līmeni, bezdarbnieki, cilvēki ar ierobežotām spējām veikt parastas darbības (veselības problēmas vai invaliditātes dēļ) vai cilvēki, kuriem ir grūti segt izdevumus ar saviem mājsaimniecības ieņēmumiem. Tas varētu būt saistīts ar dažādiem faktoriem, tostarp ar dzīvesvietu rajonos ar augstu noziedzības līmeni; noziedzīga nodarījuma pret īpašumu relatīvo ietekmi uz cilvēkiem, kuriem jau tā ir grūti segt izdevumus, salīdzinot ar cilvēkiem, kam ir finanšu resursi, lai viegli aizstātu nozagto vai lai iegādātos visaptverošas apdrošināšanas polises; un zemākiem ienākumiem, kuri ierobežo iespējas garantēt savu drošību, ko atspoguļo zemāki automašīnas īpašumtiesību rādītāji vai nespēja apmaksāt taksometru, ja persona, piemēram, ir ārpus mājas vēlu naktī.

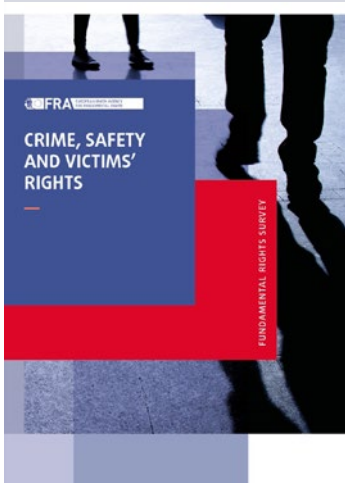
8. ATTĒLS. IZVAIRĪŠANĀS NO VIENAS VAI VAIRĀKĀM NO TRIM UZSKAITĪTĀJĀM SITUĀCIJĀM, BAIDOTIES NO UZBRUKUMA VAI AIZSKAROŠAS IZTURĒŠANĀS, PĒDĒJO 12 MĒNEŠU LAIKĀ PIRMS APSEKOJUMA, DALĪJUMĀ PA DZIMUMIEM UN VECUMIEM (ES 27, %)^{a, b}

Avots. Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras 2019. gada Pamattiesību apsekojums; dati apkopoti sadarbībā ar CBS (NL), CTIE (LU) un Statistics Austria (AT).

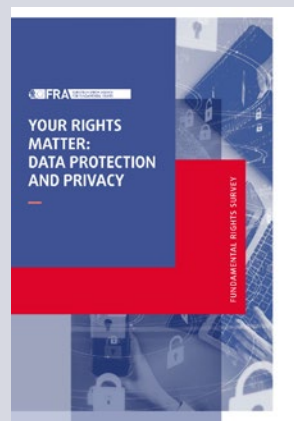
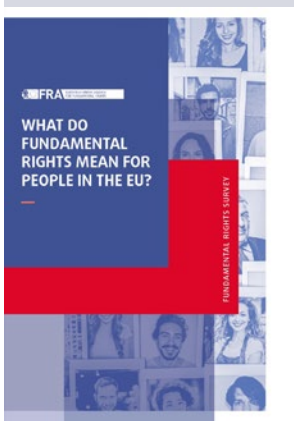
▲
Piezīmes.

- a) No visiem respondentiem ES 27 valstīs (n = 32 537); svētie rezultāti.
- b) Apsekojumā respondentiem uzdeva šādu jautājumu: "Vai pēdējo 12 mēnešu laikā esat rīkojies kādā no zemāk minētajiem veidiem bailēs vai nu no fiziska, vai seksuāla uzbrukuma, vai no aizskarošas izturēšanās? A) Izvairījies no konkrētām ielām vai konkrētiem rajoniem. B) Izvairījies no vietām, kur nav citu cilvēku. Piemēram, parki vai autostāvvietas. C) Izvairījies no palikšanas vienatnē ar pazīstamu personu, kura jums liek justies nedroši." Rādītājs atspoguļo respondentu atbildi uz trim jautājumiem kopsavilkumu. Ja respondents atbildēja "bieži" vai "visu laiku" uz kādu no trim jautājumiem, viņa atbildi iekļāva šajā kategorijā. Ja respondents uz kādu no trim jautājumiem atbildēja "dažreiz", bet nevienam nenorādīja atbildi "bieži" vai "visu laiku", viņa atbilde ir iepriekš norādīta kā "dažreiz". Respondenti, kas uz visiem trim jautājumiem atbildēja ar "nezinu" vai "nevēlos teikt", ir iekļauti kategorijā "nezinu vai nevēlos teikt".

Šajā kopsavilkumā ir izklāstīti galvenie *FRA* otrā ziņojuma par pamattiesību apsekojumu konstatējumi.

FRA ir publicējusi vairākas citas publikācijas, kurās ir izklāstīti apsekojuma rezultāti. Tās ir pieejamas *FRA* tīmekļa vietnē.

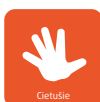

JŪSU PAMATTIESĪBU VEICINĀŠANA UN AIZSARDZĪBA VISĀ ES —

Šajā kopsavilkumā ir izklāstītas galvenās atziņas no FRA otrā galvenā ziņojuma, kura pamatā ir Pamattiesību apsekojums. Apsekojumā tika apkopoti dati no aptuveni 35 000 cilvēku par viņu pieredzi, uztveri un viedokļiem par virkni jautājumu, kuri dažādā veidā ir daļa no cilvēktiesībām.

FRA otrajā ziņojumā uzmanība ir koncentrēta uz cietušo pieredzi saistībā ar konkrētiem noziegumu veidiem, tostarp vardarbību, aizskarošu izturēšanos un noziedzīgiem nodarījumiem pret īpašumu. Ziņojumā ir arī izskatīts, cik bieži par šiem noziegumiem tiek ziņots policijai, kā iesaistītās personas izturas pret nozieguma pieredzi un cik gatavas tās būtu iejaukties, ziņot policijai vai pēc pieprasījuma sniegt liecības tiesā konkrētās situācijās.

Izklāstītie rezultāti ir pirmie ES mēroga noziegumu apsekojuma dati par plašākas sabiedrības pieredzi saistībā ar viktimizāciju, kurus var izmantot kā informācijas bāzi ES un valstu politikā un tiesību aktos par noziegumos cietušajiem.

Cietušie

Piekluve tiesu
iestādēm

Informācijas
sabiedrība

ES Pamattiesību
hartā

FRA – EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vīne – Austrija

Tālr. +43 158030-0 – Fakss +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

twitter.com/EURightsAgency

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

Eiropas Savienības
Publikāciju birojs